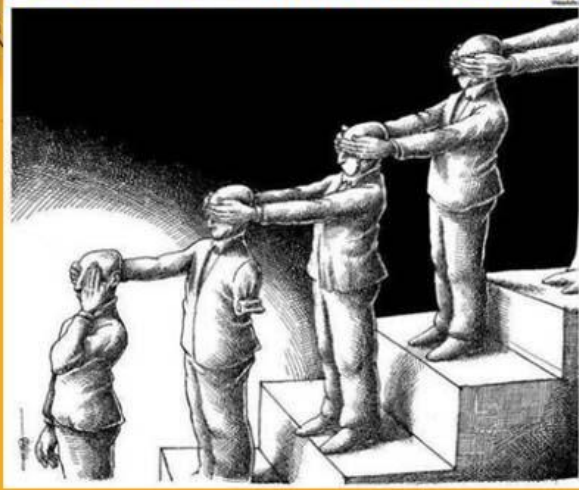

1

کیملیک چی
سیاست باره سینده
پاتولوژیک تئز لر
ایواز طاها

ایواز
طاها

Olay Elektron Kitablari

ڪيمليڪ جي سياست
باره ده پاتولوژيڪ تئززر
ايواز طاها

تبريز

آپريل 2016

فروردين 1395

Olay Elektron Kitablari

ڪيمليڪ جي سياستين آماجي نه دير؟ 19- جو عصر دن اوزا قلاشديقا ايجتيماعى صنيف [طبقه] اؤز آنلاميني ايتيرمه يه باشلادى. بس ايندى توپلومسال ديشمين اؤزنهسى¹ ڪيم دير؟ صنيف يوخسا ڪيمليڪ جي ڪسيم لر؟ بو سورولارا بيرباشا جاواب آختارمادان، بوردا ڪيمليڪ جي سياست باره ده پاتولوژيڪ² باخيش سرگيله يه جه يم. نٽزلرين باشليغى بوندان عيبارت دير:

بيرينجى نٽز: سياستين آتا-آناسى وار؛

ايڪينجى نٽز: اؤز چولوڪ³ [ذات گرايى]؛

اوچونجو نٽز: بوتونلوڪ زوار ڪيليق [خشونت] قايناغى دير؛

دؤردونجو نٽز: مين بو يالى سولچولوق، ميللتچيليك، ايسلامچيليق؛

بئشينجى نٽز: اؤز گونلوڪ⁴ [اصالت] آبسورد دور؛

آلتينجى نٽز: دوز گون "ديل سياستى" اوغروندا سسدن ديله دوغرو؛

يئددينجى نٽز: ڪيمليڪ جي سياست و ديل ساوادسيزليغى؛

سڪكيزينجى نٽز: دوشونجه يوخسوللوغو؛

¹ بو متنده ايڪى ايصطلاح حياتى اؤنم داشيبير: اؤزنه [سوژه] و نسنه [اوبژه]. فلسفى متن لرده سوژه نين باشليجا آنلامى "تانيان فاعيل" دير، اوبژه نين آنلامى ايسه "تانيان شئى" دير، ذهنين خاريجينده ڪى اشيادير. سيز دونيانى اوبژه ڪيمى نظره آلين، اينسانين ذهينى ايسه سوژه ڪيمى. اؤزنه öznə: سوژه، فاعل شناسا، subject [آذ: subyekt]؛ نسنه nəsnə: موضوع شناخت، اوبژه، object [آذ: obyekt]. (باخ: ا. طاها، نئجه يازاق، يارپاق قزئى ۱۲- جى سايبى سى نين خصوصى علاوه سى، "اؤزنه/نسنه" باشليغى [مدخلى])

² آسيب شناختى، pathological

³ essentialism

⁴ originality

دوقوزونجو تئز: ميتوسدان لوگوسا (اينتئرنٽ و شيفاهي مدنيت)
 اونونجو تئز: اخلاقي قارشي دورما، يوخسا سياسي دوشمن
 اون بيرينجي تئز: ائندير گه مه چيليك⁵ [تقليل گرايي] و نسنه لره تک اؤلچولو باخيش؛
 اون ايکينجي تئز: شعر بيزي هم ديلدير، هم ده اؤلدورور؛
 اون اوچونجو تئز: قهرمانليق دؤنميندن وطنداش⁶ آنلايشينا دوغرو؛
 اون دؤردونجو تئز: قورغو قورامي⁷؛ دورتو dūr t ü و دوشونجه لرين قاريشديريلماسي؛
 اون بئشينجي تئز: "کيمليک چي سياست" راديکال دئموکراتيا ايله اويغون دور.

بو تئزلرده چئشيدلي مسئله لره توخونموشام. بونلارين چوخونو اوچ بؤلوکده
 يئرلشديرمک اولار: آ: ديل؛ ب: اؤزچولوک و اونونلا باغداشليق قوران بوتونچولوک
 [تمامت خواهي] کيمي قاوراملار؛ ج: شعر و اونون نثره اوستونلويو. بونلارين کيمليک چي
 سياست له هانسي ايلگيسي واردير؟ بو ائتکن لرده⁸ هانسي پاتولوژيک يؤن لر واردير؟

وورغولامالييام كي، بو يازي، قلمه آلدغييم اوتوز تئزدن اون بئشيني ايلکين
 قارالاماسي [چرکونيسي] دير. آيري-آيري ائرلريمده تئزلرين بعضيسينه آددا-بوددا
 بيچيمده توخونموشام. ياخين گله جکده تئزلرين ايچردييي مسئله لري آرديجيل مقاله لرده
 داها گئنيش چؤزومله يه جه يم.⁹ البته "راديکال دئموکراتيا" ايله باغلي سونونجو تئز

⁵ reductionalism

⁶ شهروند، citizen

⁷ نظريه ي توطئه

⁸ ائتکن: عامل، فاکتور، factor

⁹ چؤزمک: حل ائتمک / چؤزومله مک: آناليز ائتمک

باشقالاريندان سئچيلير.¹⁰ همين تئز، پاتولوژيڪ اؤزه لليك داشيماقدانسا، ڪيمليڪ چي سياست واسيطه سي ايله عدالت و اؤزگورلويو برپا ائتمك اوچون اؤنرى دير. باخماياراق كى، ڪيمليڪ چي سياستين آخساق يئرى عدالت مسئله سي دير.

---

¹⁰ "راديڪال دئموڪراتيا" نظريه سي ائرنستو لاكلاتو و شاننال موفلا عايد دير.

بیرینجی تئز: سیاستین آتا-آناسی وار

زaman زaman «سیاستین آتا-آناسی یوخ دور» سؤیله نیلیر. آنجاق بللی آنلامدا بو کیمی سؤزلر یانلیش دیر. بئر تولد برئشته گوره، «سیاسته سایماز یاناشماق فاحیشه قادین لارین و کوچه لرده دیدرگین اوشاق لارین ساینی آرتیریر؛ اولوم و تالانین اولچوسونو چوخال دیر؛ گوج صاحب لری نین داها دا یولازلشما سینا [فاسدلشمه سینه] گتیریب چیخاریر.» آما مسئله بوندان دا اؤنملی دیر. بللی آنلامدا سیاست حئیوان دان اینسانلیغا کئچمه بین آدی دیر.

سیاستین آتا-آناسی یوخ دور دئدی کده چوخ گومان کی، گوج قورولوش لاری¹¹ نظره آلینیر. بیر ده اوسته گل هر یول لا گوج کورسوسونه دیر ماشماق چابا لارینی، یاسالارا آیغیری یول لار لا نفوذ قازانماغی، غئیر اخلاقی گئدیش لرده گوج و ثروت قاینق لارینی آله کئچیر مه یی.

سؤز سوز، سیاستدن چکینمه یه دایر چاغیریش لاردا سیاستین ایکی آنلامی دیشیک سالی نیر. بو ایکی آنلام "پولیس"¹² و "پولیتیکا" دان عیبارت دیر. چونکو بو سؤیله ن لر پولیتیکا ایله دئیل، پولیس له باغلی دیر. پولیس له پولیتیکانین فرقی نه ده دیر؟ لوی آلتوستر¹³ دن ایلهام آلاق بو ایکی سینی بئله جه تانیملاماق اولار: اولکه نی ایداره ائدن

¹¹ گوج قورولوش لاری: ساختارهای قدرت

¹² پولیس: شهر دؤولتی. فارسجا: دولت شهر. ارسطو سیاست کیتابی نین بیرینجی بؤلومونون ۹-جو بندینده یازیر: بیر نچه کن دین بیرلشمه سیندن عمله گلیمش توپلومون آدی پولیس [شهر] دیر. پولیس اؤز احتیاج لاری نین تأمین ی باخیمیدان بیتکین لیک [کمال] زیروه سینه چاتیر. بو متنده پست مارکیست لردن ایلهام آلاق. اونو دؤولت سیمگه سی و یا قارشیلیغی کیمی قوللانیرام

Louis Pierre Althusser¹³

قوروملار¹⁴ و قورولوشلار¹⁵ "پوليس" آدلانىر، ايندىكى دورومو سورغويا چكىب تنقىد ائتمه يين آدى ايسه "پوليتيكا" و يا "سياسال"¹⁶ دىر.

بونلارى بىر بىرىندىن فرقلندىر مەدىكده، ايكى پروبلئم تۇرەنە بىلر. بىر ياندان بوتون تنقىد و دىرەنىش اوجاقلارى سۇنوكە بىلر، او بىرى ياندان ايسه اولوس اۋز حۇكمرانلارنىن اوزەرىندە نظارتىنى تام ايتىرەر. سونوج، اولوسون اۋز آلين يازىنىن كۇلەسىنە چئوريلمەسى دىر.

پوليس كيمليكلىرى نىظاملى بىچىمدە پايلايىر؛ تۇپلومون هر بىر آيرىنتىسىنىن، هر بىر اويەسىنىن يئرلىنى دىقىق معىنلشدىرير؛ ضدىتلىرى آرادان قالدىرماغا چاليشاراق، تۇپلومو تام بوتونلشدىر مەك اىستەيىر. سياسال ايسه بئله بىر نظارت سىستئمىندە يارىق ياراتما گىرىشىمى دىر.

پوليس، ايندىكى دورومون گودوكچوسو اولاراق تۇپلوموسال گندىش¹⁷ لرى يۇنەتەب [اداره ائدىب]، جىلوولايىر. فردى صىنىفلندىرير، يعنى اۇنلارى گۇرورنردە ساخلايىر. بوتون اولالار اىنتىظام باغىشلايىر؛ هر نەبىى قانون چرچىوەسىنە سىخناشدىرير؛ باشقالىقلارنى دىشلايىر. بوتون بونلار قارشى چىخماق ايسه سياسالين ايشى دىر. قورتولوشچو سياست بو نۇقەدە گىرچكلىشىر.

بو گىرچكلىشىش [تحقق] تۇپلومون مومكونسوزلويو و دۇولت گوجونون بۇلوك-بۇلوك ماھىتىندىن دولايى عملە گلىر. دۇولت ھمىشە اۋزونو چاتسىز، توتارلى [منسجم] و قاجىلماز بىر اورگانىزم كىمى تەقدىم ائدىر. ان توتاليتار دۇولتلردە بىلە، بو اۋزەللىكلرىن

¹⁴ قوروم: نهاد، institution

¹⁵ قورولوش: ساختار، structure

¹⁶ "سياسال" سۇزو صىفت اولسا دا اونو ايسم كىمى ايشلەدىرم. بو، اينگىلىسجە the political

اىصطىلاحىنىن قارشىلىغى دىر. آذربايجان توركجەسىندە ايندىبە قەدر ايشلنمەمىش بو تترمىنىن (من بوندان اۋنجه اونو بىر نئجه كز قوللانمىشام) اىستانبول توركجەسىندە قارشىلىغى "سياسال" دىر، فارسجادا ايسه "امر سياسى".

¹⁷ process، فرآيند، فراشد، روند، süreç

دوغرولماسى مومكون دئييل. باشقا سؤزله، دؤولت هئچواخت تام بوتؤو بير اورگانيزم اولابيليمر. دؤولت ائگه من گوجلرين كسيشدييي بوش نؤقتهدير. بونون اوچون دؤولت قوروملارى هئچ يول لا تام اويوم ايچينده چاليشا بيلمزلىر. دؤولت تيليغات آراجلاريندا كيچيك بير اعتراض دوشمنين قورغوسو كيمي قلمه وئريليرسه، نهسه چاتيشمير. دئمك دؤولت آدلى آپارات [دستگاه]، اؤز ايچينده كي قاينار ضديتلري ديشارى پوسكورمك ايستهيير. موخاليفلريني دوشمن مؤوقعينه قوواراق بيرليك ياراتماق ايستهين ايران حؤكومتينده، سورهكلى پارچالانمالمار بونو اونايلايير. هابئله، پيشهورى نين باشچليق ائتدييي ميللى حؤكومت بارهده باكي-موسكوا فيكير آيريليقلارى بونون پارلاق گؤستريجيسىدير.

"سياسال"، اويغولاما [اجرا] آپاراتى دئييل، هئموژنيك [عئينى لشديريچى] گوجه قارشى تپكى نين آدىدير. سياسالى قورتولوشچو سياست كيمي ده سسلنديرمك اولار. قورتولوشچو سياست بونلاردان قايناقلانير:

ثروت و قدرت قايناقلاريندان محروم ائديلميش کوتله نين بيلينجيندن؛

اورتادان اوجقارا قوولوموش وطنداشين ايستئننايي دوروما قارشى ديرهنيشيندن؛

پارتيا قورولتايى نين اوجقار نؤقته سينده اوتورموش نظريه چي نين اؤزونه داليشلاريندان،

هئچ بير رسمى سوسيال مؤسسهيه بوراخيلمايان عوصيانچى بيريسى نين آكسيالاريندان؛

يئرآلتى ادييات و صنعت ياراديجى لارى نين آرين بيچيم آختاريشيندان؛

و آتأركيل¹⁸ سؤيلمين قوربانليغي نا چئوريليمش قادينين كابوسلاريندان.

پوليتيكا بيرباشا توپلومسال چتينيلىكلرى، اوغورلارى، گرگينلىكلرى، ايرهلى لهيش لرى و گئريليملرى [افول] يانسيدان دوشونجه لرين، دويعولارين و عمللرين محصولودور.

¹⁸ مردسالار، patriarchy

اینسان سیاسی حیوان دیر. ائوره ده دیشیکلیک وارسا سیاست ده وار. یونان لی لارین سیاسی دوشونجه سی، دیشیک لیین سرینه وارماقلا باشلاندی. هئراکلیت^{۱۹} "دیشیم" فنومئینی وارلیغا حاکیم ایلکه [اصل] کیمی تانیتدیردی: «دیشمه ین نسنه یو خدور». بو ایلکه نین اینسان یاشامینا یانسیماسی اؤز ایضاحینی سیاستده تاپدی. سیاست ایسه یالنیز لوگوس [دیل، منطق و دوشونجه] بشییینده معنا قازاندی. ارسطونون نظرینجه اینسان دانیشان حیوان دیر. بوردان آنلاماق اولار کی، ایفاده اؤزگورلویو اولمادان و طنداش [شهروند] کیمی فورمالاشماق مومکون دئییل. توتالیتار قورولوش لاردا ایفاده آزادلیغی نین کوتله دن اسیرگنمه سی، اینسان لاری دیلی قاداتلی حیوانا چئویرمه ماراغیندان گلیر. بئله بیر اینسان پولیس تبعه سینه چئوریلیر. ایلنجه [سرگرمی] توپلوم لاریندا سیاست سیزلشدیرمه گئدیشی نین آماجی دا عئینی دیر. نیچه یه گوره، یئر اؤزونون آن اؤنملی حیوانی اولماق مئیلی وار دؤولتده.

سیاست، دانیشان و دوشونن وارلیغین بئله بیر گئدیشه قارشى اؤزنه لشمه [سوژگی] دوزن لییی دیر. و طنداش حقوقو قازانماق؛ گوج قارشیسیندا یالنیز مسئولیت داشیماغی آرخادا قویاراق اوندان حاق طلب ائتمک.

¹⁹ عربجه: هرقلیطس، Heraclitus ۵۷۶-۴۸۰ میلاددان اؤنجه. اونون مشهور سؤزو وار: دیشمه ین نه سه

ايكىنجى تئز: اوزچولوك [ذات گرايى]

رسمى "مىللى سؤيلم" اؤزه كچى [مرکزچيل] دىر. مىللى سؤيلم سرت اوتارىتار، قاتى ايدئولوژيك و آيدىن اؤزچو [ذات گرا] اؤزه للىك داشييير. بو اؤزچولوك تاريخه، اينسانا، طبيعته، كىملىيه، مىللته، توپلوما، دىنه، دوشمنه عايد بوتؤوجول باخيشدا اؤزونو گؤستىر. بونون تانىش اؤرنه يى درس لىك لرده تاريخ اوچون قوندارىلميش سوره ك لىك دىر.²⁰ همين كىتاب لاردا گئرك لىك لرىن عكسینه اولاراق ميفىك چاغدان ايندىيه دك داوام ائتميش، ايران آدلى سياسى بيرىمدن [واحددن] آد آپارىرلىر. سانكى موسلمان شرق خىلافتى، موغول ايمپىراتورلوغو و شىروانشاه لار اولغوسو يوخو ايميش.

مرکزچيل مىللى سؤيلم، ائلخانلى لاردان توتמוש قاراقويونلولا راجان آيرى آيرى تورك سولاله لرىنى واحد بير گؤسترن [دال] بايراغى آلتىندا بيرلشديرمك ايسته يير. سونرا تكرر اوردان دولايى بو، تاريخىن گئرك ذاتى كىمى جيلوه لنمه يه باشلايير. اونودولور كى، بوتون بونلار سؤيلمسل يول لا بىلنجىمىزه سىرىنميشلار. يوخسا اسلامدان پهلوى يه دك ايران آدىندا جوغرافى بيرىم يوخدور، آدلارنى جوغرافى بؤلگه لره تاخميش غئىرى فارس

²⁰ تاريخى سوره ك لىك: تداوم تاريخى. پان ايرانىست لرىن باخيشىنا گؤره، "ايران" هخامنشى لردن باشلاناراق ايندىيه قدهر وارلىغىنى قوروموش سياسى بيرىم [واحد] دىر. حالبوكى پست مدرنىسم سونراسى دوشونجه لرده بوتون تاريخى سوره ك لىك لر ناغىلدا ن باشقا بير شئى دئيبيل. اوندان قالسىن ايران آدلى بير سياسى واحد كى، سون واخت لارا راجان ناغىل لارا بورونموش بير قاورام ايدى. واختيله بو آدى "ممالىك محروسه" اوچون منىسمه مك گندىشىنده بيرلشميش مىللت لر تشكىلاتىندا افغانىستانلا يارىش آپارماق مجبوريتىنده قالميشلار. اسلامدان سونرا آردىجيل دؤولت لر گلير: موسلمان شرق خىلافتى (اموى لر، عباسى لر)، سونرا موغول لار، ائلخانلى لار و... بونلارى ايران آدلاندىرماق، ايندىكى توركيه نى يونانىستان آدلاندىرماقدان داها گولونج اولاردى.

سولاله لر وار. اویوشماز فاکت لاری بئله جه بیرلشدیرمه گیریشیمی، آراین دیل، خالیص سوی و بوتوو توپلوم آخاریشیندان قایناقلانیر. مقصد ایسه تاریخی سوره کلی لیک یانلیساماسینا [توهم] حقیقت دونو گئیندیرمک دیر.

خالیص سوی ایدئیاسی، شوونیزم و یا آشیری میللتچیلیکدن گلمه دیر. "آراین دیل" دیله یی ده بئله دیر. لاکین بوتوو توپلوم ایدئیاسی، بیرچوخ ایدئولوژیک مکتبلرده آماج کیمی ایزلنمیشدیر. حالبوکی، بللی آنلامدا توپلومون اؤزگون ذاتی یوخ دور. دئمک، فردلرین فؤوقونده دایانمیش توپلومون روحونا و یا ذاتینا اینانماق، توتالیتار رژیم لرین یارانماسینا یول آچمیشدیر.

آن ساده ایفاده ایله دئسم، اؤزچولوکده، هر شئیده سرت بیر ذاتین اولدوغو گومان ائدیلیلر. اؤرنه یین، اؤزچولره گؤره، اینسان طبیعتی نین بللی ذاتی اؤزلیکلری وار. ذات نسنه نین ائله بیر اؤزه لیلی دیر کی، نسنه نین وارلیغی همین اؤزه للیکدن آسیلی دیر. او اؤزه للیک یوخا چیخدیقدا نسنه ده یوخا چیخاجاق. و یا ذات قاورامین ائله بیر آیرینتییسی دیر کی، اونو نظره آلمادان او قاورام اؤز آنلامینی ایتیره جک. آنجاق اؤزچولرین بو باخیشی یانلیش دیر. چونکو هئج بیر آنلامین هئج بیر لفظله ذاتی ایلگیسی یوخ دور. اؤزچولویه رغمن، نسنه لر دیشمز ذاتین و یا ثابت حقیقتین داشیییجیسی دئیل لر □

مسئله نین پاتولوژیک طرفی هاردادیر؟

بیزده ده اؤزجو [ذات گرا] باخیش وار. بو باخیشین بؤیوک بؤلومو تاریخی، مدنی و گله نک سل کؤک لردن سو ایچیر. او بیر قیسمی ایسه ایران شهر اؤزچولویونه قارشی تپکی اولاراق فورمالاشیب.

کیملیک چی سیاست آسیمیلاسییا، شوونیزم، سویچولوق، دمیر سیاسی اؤزه کچیلیک [مرکزچیلیک]، ایقتیصادی عدالتسیزلیک و توتالیتاریسمه قارشی موباریزه ائدیر. آنجاق کیملیک چی سؤیلم همین اؤزچولوک لره تپکی اولاراق بعضن اؤزو ده اؤزجو بیچیمده ایفاده

اولونور. ائله لری وار کی، شوونیزمه قارشی شوونیست جه دانیشیر. بونلار اؤز لری ده بیلمه دن، بعضن دیلی و کیملیبی قوروماق آماجی ایله ایندیکی حؤکومتین سؤیلمی ایله چیخیش ائدیرلر. مضمونلار تام قارشیت اولسالار دا، فورمالار بیردیر. چونکو هر بیر حؤکومت گؤرونمزمین باسقیلار واسیطه سی ایله موخالیفلرینی اؤز تیمثالیندا گؤرمک ایسته ییر.

بوندان چیخیش یولو "تاریخ، سوی و اولوس" باره ده یئنی بیر اؤزچولویه قاپیلما دان سیاسیالی گئرچکلشدیرمک دیر. بئله کی، کیملیک چی سیاست پلولاریزم، تیکل چی لیک [خاص گرای] و چئشیدلی لیک کیمی قاوارملاری ساوونمالی، اؤز ایچینده فیکیر آیریلیق لارینی قبول ائتمه لی دیر. یوخسا فیکیر آیریلیق لارینا دوشمنچیل گؤزله باخیلاراق داخیلی چکیشمه لر سنگیمک بیلمه یه جک. کیملیک چی سیاستین منفیت ایستراتئگیاسیندا سورون یوخ. سورون اولوملو یؤنلرده دیر. (دؤردونجو تئزده بو مسئله یه باشقا یؤندن یاناشا جاغام.)

اوجونجو تئز: بوتونلوك زوار كيلي قايغى دير

بوتونچولوك اوزچولوك له باغداش دير. بوتونچو قوراملارين توتقوسو [شهوتى]، اؤگه لرین²¹ سيستم ايچينده ارييب گتمه سي دير. آنجاق اينسان جمعيتينده بئله بير بوتونلوك افسوردور. و اونو زورلا برپا ائتمه بين فاجيعه دن باشقا سونوجو يوخ دور. حتتا سووتلر بيرليينين ادعا اولونان دمير بوتولويونونده چات واريدى. يوخسا اورادا نه سئيرك موباريزه لر آپاريلما بيلردى، نه ده يئر آلتى ادبيات جوجره ردى. بؤيوك آد قازانميش آندري ساخارو و دئميرم، اؤزوموزون آلچاق كؤنوللو گول حوسئين حوسئين اوو كيمي ديرهنيش اوجاق لارى يارانا بيلمزدى.

مقصدىمى بير اؤرنك له آچيقلمايرام: هئچ بير ماشين اونا وئريلميش انرژى نين يوزده يوزونو حركته چتويره بيلمز. هميشه بللى ميقداردا انرژى ايتكىسى قاجيلمازدير. هئچ بير ماشيندا انرژى ايتكىسىنى تام اؤنله مك مومكون دئيلسه، ايستئنالارادان، دوراخسامالاردان و خائوس دان اوزاق سيستمين گئركلمشه سي ده اولاناقسىزدير. نه تام ساغلام تۇپلوم، نه ده تام بوتؤو تۇپلوم ياراتماق اولاناقسىزدير. تام قارماقاريشيق تۇپلوم دا آساسن تۇپلوم دئيل. ائرنئستو لاكلاو²² همين ايلكه يه سؤيكه نه رك "بوتؤو تۇپلوم يوخ دور"، دئير. بو دوغرو دور. بوتؤو تۇپلومون گئركلمشه سي مومكون اولسايدى، بيز رضا شاهدان باشلانميش حاضيركى تۇپلومدا ارييب گنده رديك.

بيز بوتؤو دئيليك، دشمن بوتؤو دئيل، تۇپلوم بوتؤو دئيل. بوتونلوك قاورامى تۇپلوم، اينسان، طبيعت و تاريخ باره سينده اؤن مودئرن [پيشامدرن] بير آنلايش دير. و داها

²¹ اؤگه: عنصر، element. بو سؤزجويو "اويه üye" سؤزوندن فرقلىديرمه لييك: عضو، member

Ernesto Laclao ²²

چوخ بیتکین لیک ماراغیندان تۆره نیش سنه دیر؛ اوسته گل اینسانین یئر اوزونده یالقیزلیق دوغوسونو. کامالا، ابدی لیه، سونسوزلوقا باغلیلیق ائحتیاجینی همین دوغو اویاتمیشدیر. مثلن آنتیک چاغدا دایره آن بیتکین هندسی شکل سانلیردی. همین سانیم [فرض] سونوجوندا ایسه استرونومویا [ستاره شناسی] ایکی مین ایل دایره وی دؤنرگه لرین ائتکیسی آلتیندا آردیجیل یانلیغی لار یاراتدی. بو تؤولویون جاذبه سی دایره نین بیتکینلیییندن آزدئیل.

دؤزومسوزلوق لر و ایدئولوگیالارین کؤکونده قیسمن ده اولسا بوتونلوق لر دایانیر. بونون آن کیچیک قله لرینی [ترکش لرینی] گونده لیک یاشامدا گؤرورک: دوشوک هر کیچیک فیکیر آیریلیغیندان دولایی وخت آشیری دالاشمالار بونونلا باغلی دیر. ایکی شخص و یا ایکی سیاسی آخیمین آراسیندا کی اؤنمسیز بیر دوشونجه وی دارتیشمادان دولایی بوتون أخلاق ایلکه لری آیقلانیر. بئله بیر اورتامدا حقیقت دئسپوت [مستبد] اینسانین جیناغینا کئچهرک آز قالا اؤلوم-دیریم موحاریبه سی باش وئریر. لاکین "حقیقت" طرف لرین بیری نین جیناغینا کئچهرک قده ردن داها بؤیوک دور، بیزیم جیناغیمیز ایسه حقیقتی تام ییه له نه جک قده ردن چوخ کیچیک دیر.

بو تؤولویه قارشى چیخماق، باشقاسینا آچیق اولماغین باشلانغیجی دیر.²³ باشقالیق لار²⁴، دیشیک اینانچ لار و ائتیک آزلیق لار بونونلا مشروعیت قازانا بیلر. بو یاناشما طرزینی منیمسه دیکده، اینسان لارین دوشونوشونو اؤز دوشونجه میزین داریسقال اؤلچولرینه سیخناش دیرماقدان چکینه جه ییک. توپلوم بو تؤولو دئیلسه، یاریق لاری و تنقیدلری توپلومون آیریلماز آیرینتیسی کیمی قبول ائتمک گره کیر. بوتونلوق زوراکیلیق [خشونت] قایناغی دیر؛

²³ بو دئییمی اؤمبئرتو انکوونون Umberto Eco "آچیق اثر" *The Open Work* کیتابیندان آلمیشام. انکوونون آچیق اثر دن مقصدی بودور: اثرین گؤرؤجوسو، دینله ییجیسی، اوخوجوسو اونو اؤزونه مخصوص منطیقی اوسلوبلا قاوراماغا ایمکان یاراتمالی دیر. آنجاق، اوخوجونون اؤزو ده اثره قارشى آچیق اولمالی دیر. گومان ائتدییی آنلاییشی زورلا اثره یوک له مه مه لی دیر.

²⁴ غیریت، otherness

سياستي مومڪونسوز ائدير؛ باشقاليق لاري دانير. ايندي آنتاگونيزم ايڪي يوندن اولومجول هوجوم لارا معروض قالبب: بير ياندان موخاليف گوجلري حذف ائتمه يه جان آتان دؤولت بدؤيتي، او بير ياندان ايسه ايڏال بوتؤو توپلوم يولوندا آپاريلان سياسي چاليشمالار.

چڪيشمه لردن تام آرينميش توپلوم يوخ دور. بئله جه ضديت سيزليڪ داش-ڪسڪ عالمينده بيله، يوخ دور. بشر اؤز گؤز قاماشدير جي اينكيشافيني آنتاگونيزم لره بورجلودور. دئمڪ، توپلومون ياشاماق شرطي آنتاگونيزم دير. هومئر، شعرلري نين بيرينده آرزولايير كي، «اينسان و تانري لار آراسيندا كي چڪيشمه لره هاجانسا سون بولسون.» هئراڪليته گؤره، «او اؤزو ده آنلامادان ائوره نين [كائياتين] محوينه دوعا ائديب. چونكو اونون دوعاسي مستجاب اولسايدى هرشئي آرادان گئده ردى.»

توپلومدا هميشه چاتيشمازليق لار و چاتيشمالار وار— بونلارين ندى نين بير بؤلومو اينسان طبيعته قايدير. بونلاري رسميته تانيمالييق. مدنيت و اويغارليغين باشليجا ايشله وى، اينساني مئلك كيمي يوغورماق دئيل، اونون وحشيلييني قارشيلاماق دير. بير ده ساواش لاري قيزيشديران اولوم دورتوسونو [رانه سيني] جيلوولاماق. لاکين ايجتيماعى ياشامين آجى لاريني آزالدا جاق پلان لارين يولو بيرئى لرين عينيلشديرمه سيندن كئچمه مهلى دير. يوخسا جننت سئوه رليڪ، يئر اوزونده دؤزومسوزلويو گئنيشلنديره جڪ؛ دينى، ميللى و ائتيك توققوشمالاري قيزيشديراجاق. اينسانين روحونو عئيني لشديريجيلىك ايشكنجهسى آلتيندا آراشديرماقلا اونا قورتولوش باغيشلاماق اولماز. جهنمين يولو، ابي نيت داش لاري ايله هؤرولودور.

دۆردونجو تئز:

مین بویالی سولچولوق، میللتچیلیک، ایسلامچیلیق

هر بیر توپلومدا چئشیدلی آخیملار [جریانلار] وار. بو آخیملار ذاتی اؤزه للیکلره مالیک اولماقدانسا، هر بیرینین اویهلری آراسیندا عایله وی بنزه رلیکلر واردیر، هم ده فرقلی لیکلر. سیاست فرقلی لیکلردن دولای گئچکلشیر. باشقا دئییش له دئسک، فیکیر و سیاست آخیملارینین ذاتی اؤزللیکلری اولسایدی چوخ گومان کی، ذهن لر آراسی i nt er subj ect i ve دیالوگ مومکونسوز آلیناردی.

آلبته سیاسی آخیملار ائشده یر²⁵ دئییل لر. سؤمورولن ایشچی قوه سیله سؤمورگه چی یاتیریم [سرمایه] صاحیبینی ائشده یر سانیرساق، سیاسته سون نؤقطنی قویموش اولوروق. بیرینجی آخیم سیاست جبهه سینده دیرسه، ایکینجیسی مؤوجود موناسیبتلری قورودوغوندان پولیس له آل بیردیر. بیز توپلومسال کسیملر و آخیملاری عینلشدیردیکده، آنتاگونیزمی آرادان قالدیرمیش اولوروق. آنتاگونیزملری تام آرادان قالدیرماق ماراغی ایسه توتالیتاریزمه گتیریب چیخاریر.

اؤنجه ایشاره ائتدیییمیز کیمی اؤزچولوکده هر بیر قاورام دیشمز، ثابت و داشلاشمیش آنلام داشیبیر. ائله جه ده، هر "اؤز" کسکین آنلامینی اؤزویله گزدریر. معنا همیشه سؤزجوکده حاضریدیر، یئر کی، اونو آختاریب تاپاق. بو یانلیش تصوور اؤزچولوکدن قاینقلانیر. دئریدا بونو "موجودیت متنافیزیکاسی" آدلاندیراراق رد ائدیر.

²⁵ هم ارز، equivalent

اونون فيكرينجه، هر بير سۇزون اۇنجه دن وئريلمىش حاضير آنلامى يوخ دور. بيز حقيقتى سۇيلمسل اورتامدا ياراديريق. بيز هر بير سۇيلمده آنلامى يئنى دن اوره تيريك.

ويتگنشتاين اۇزچولويون آلتئرناتيوى اولاراق "عايله وى بنزه رليك" ايلكه سىنى ايره لى سورور. بو ايلكه يه گۆره، اينسان كىمى تومل [كلى] بير قاوارمدا بوتون فردلرين اورتاق اولدوغو ديشمىز اۇزه لليك لر يوخ دور. يالنىز مجموعه اويه لرى آراسيندا هانيسا بنزه رليك لر وار. اؤرنه يين، اينسان آدلى قاوارم، دانيشان حئيواندان عيبارت دير. اۇزچولوك اساس توتولورسا، لال بير آدام و يا هله ديل آچيب دانيشماميش اوشاق داها اينسان سايلا بيلمز. لاكين هر ايكيسى اينسان آدلانىر، چونكو همين لال و كۆرپه وارلىق لار بعضى يۇن لردن عايله نين آيرى عضولرينه اوخشايرلار.

كيملىك چى سياستين آخساق نۇقطة سى بو گئرجلييه سايماز ياناشماق اولاي بيلر. اؤرنه يين، بعضى كيملىك چى فعال لارين سولچولوغا، ميللتجىلييه و ايسلامچىليغا باخشيندا اۇزچولوك وار. بئله كى، كىمىسى گومان اندير "سول آخيم" آيدىن اۇزه لليك سالخىمى داشيان بير فنئومئن دير. سووئت لر بيرليينده "گئرجكلشميش سوسىيالىزم"²⁶ گۆز اؤنونه آيناراق، سوسىيالىزم قاوارامينا نيفرت ياغديريلير. و نيفرتين ياناچاغى ايستالينيزمين تۆره تديبى فاجيعه لردن گلير. و يا كيملىك چى سۇيلمده ميللت چىليك بيرمعنالى اولاراق اولوملو فنئومئن كىمى قلمه وئريلير. هابئله بير چوخ كسىم لر، ايندىكى حؤكمتين داورانىش لاريندان دولايى ايسلامچىليغا دا خور باخىرلار. حالبوكى بو اوچ جريان نه ديشمىز خصوصيت داشيير، نه ده آيدىن سىنيرلارلا بير-بيريندن سئچىليرلر. اونلارين اورتاق اۇزه لليك لرى ده وار. بونون اوچون كيملىك چى سياست هر هانسى آچيدان چىخىش

²⁶ گئرجكلشميش سوسىيالىزم: سوسىيالىزم تحقق يافته در اتحاد جماهير شوروى، سوسىيالىزم موجود. بو ايصطلاحى Real Socialism تئرمينى نين قارشىليغى اولاراق قوندارميشام. پوست ماركسىست متفكرلر، "گئرجكلشميش سوسىيالىزم" دئدىكده سووئت لر بيرليينده كى سوسىيالىزمى نظرده توتور، بونولا دا اونو "ايدئال سوسىيالىزم" دن فرقلنديريرلر.

اٲتدییینه باخمایاراق، اوبیریسینه ده آچیق اولمالی دیر. یوخسا قاپالی و تکذیبچی مؤوقعدن چخیش اٲدرسه، سیاست چیخیلماز یولدا قالا بیلر.

سولون بیر رنگی یوخ دور، یوز رنگی وار. سول تفککوروون باکونین^{۲۷} و کروپوتکین^{۲۸} دن توموش لوکزٲمبورگ^{۲۹} و گرامشی^{۳۰} یه قدهر چٲشیدلی اوخونوش لاری وار. سولون باشلیجا سیمگه سینه چٲوریلیمیش مارکسیزمین روس اوخونوشو اینسانی آزمه یه یٲنلدیسه، اونون فرانکفورت اوخونوشو چاغداش دونیادا قارشیلادییغیمیز پرینسیپال چٲینلک لرین چٲوزومونه قاتلاشدی. گٲرچکلشمیش سوسیالیزم عدالت سیمگه سی دٲیلدی، توتالیتاریزم و ایستالینیزم تجسمٲ ایدی. او، تکجه سولچولوگون مفکوره وی تاپینتییسی دٲیلدی، هم ده دٲوریم مٲٲانیزمی نین محصولو ایدی.^{۳۱} یعنی، آماج لاریندان آسیلی اولمایاراق، هر بیر دٲوریم اٲز جانیندا ایستالینیزم یٲته یینی گز دیریر.

میللتچیلییه گلدیکه ایسه اٲرنک لر آز دٲیل. نازیزمه گٲیریب چیخارمیش آلمان میللتچی لیبی نه قدهر گٲرچی دیرسه، رنسانس سونراسی ایتالیان و فرانسیز میللتچی لیبی بیر او قدهر قورتولوشچودور. اورتاچاغدا فلسفه و دینین دیلی لاتین دیلی اولور. باشقا دیل لر همین دیلین حٲسابینا آرادان آپاریلیر. آنجاق رنسانس آردینجا، پاپانین یٲر اوزونده تانری لیغینی ناسیونالیزم ایدئوگییاسی دٲوریر. نٲچه-نٲچه دیل، لاتین دیلی نین یٲرینی آلیر.

²⁷ میخائیل باکونین Mikhail Bakunin ۱۸۱۴-۱۸۷۶، آنارشیزمین بانی لریندن سایلان روس فیلسوف.

²⁸ پٲتر آلٲکسٲویچ کروپوتکین، Petr Alekceвич Kropotkin ۱۸۴۲-۱۹۲۱، روس آنارشیزم فیلسوف.

²⁹ روزا لوکزٲمبورگ، Róza Luksemburg ۱۸۷۰-۱۹۱۹، پولیاک (لهستانلی) فیلسوف، پولشانین سوسیال دٲموکرات پارتیاسی نین قوروجولاریندان دیر.

³⁰ آنتونیو گرامشی، Antonio Gramsci 1891-1937، بٲوک مارکسیست نظریه چی، ایتالیا کومونیست پارتیاسی نین قوروجولاریندان. اونون "انگه منلیک" [هژمونی] باره سینده کی نظریه سی اٲزوندن سونرا کی فلسفه گلنه یینه بٲوک اٲتکی بوراخمیشدیر.

³¹ بو ادعاا اصرار لیبام کی، دٲوریم لر، مضمون و آماج لاریندان آسیلی اولمایاراق، زاکوبنی ماهیتی اٲز بطن لرینده گز دیریر لر.

ایسلامچی لیق جریان لاری داها ضدیت لی، داها ألوان دیر. بوردا ائمن ظواهری دن شیخ آلاه شوکور پاشازاده یه دک تام ضدیت لی گئیش لیک وار.^{۳۲} مصرلی بؤیوک فیلسوف زئید حامید ابونصر لیئرال دیر؛ ابوبکر بغدادی تام سلفی، حیدر جمال ایسه مودرن رادیکال. آما مسئله بوندان دا درین دیر. ایسلام یالنیز قرآن دان عیبارت دئیل، اونون ضدیت لی اوخونوش لاریندان، یوزوم لاریندان، شرح لریندن ده عیبارت دیر. ایسلام ایسماعیل گاسپیرالی دا میللتچی لیک له أل-أله وئریر، جمال الدین أسد آبادی ده اینتئرناسیونالیست سچیّه قازانیر، قذافی و رجوی نین دوشونوش طرزینده مارکسیزمه یاخینلاشیر. "دونا مسلمان روحانی لر بیرلییی" نین صدری مصرلی یوسف قرضاوی یه گؤره "عدالت و آزادلیق" دیندن اؤنجه گلیر، یعنی دین احکام لاری آزادلیق و عدالت شرط لری ایله اویشماق لا مشروعیت قازانیر. او بیر یانندان ایسه تبریز مشروطه موجهیدلری نین آمالینا قارشی چیخیش شیخ فضل الله نوری، موجتههیدین آغزیندان چیخان هر بیر فتوانین تام عدالت لی اولاجاغینا اینانیر.

بوتون بونلاری بیرلشدیریب، ذاتی خصوصیت باغیشلاماق لا چخیلماز یولدا قالیریق. چونکی دورومون رئال دهیرلندیر یلمه سی نین یولو باغلانیر. بو آخیم لارا بیر بیریندن آیدین سئچیلن قاتی کیملیک چرچیوه سی یوکلهمک، یاشامین سؤیکندییی ألوانلیغا گؤز یومماق دیر. ایندی "کیملیک" نین آرتیق کلاسیک کیملیک اولمادیغینی اونوتماق اولماز. داها "صنیف"، "اولوس"، "توپلوم" و "کیملیک" کیمی قاورام لار کلاسیک آنلام لارینی ایتیرمیش و یا ایتیرمکده دیر. هابئله کیملییین اولوشوم اورتامی "سیاسال" دیر.

³² بو ایکی شخصین آراشدیرما قونوسو اولایله جک تیپیک اؤزهل لیک لری وار.

بئشىنچى نئز: اوزگونلوك [اصالت] آبسورددور

غئيردئموكراتيك گوج لرلر بورون لارلرلنى سوخدوقلارل دورد مسئله وار: ده يرلر، آرمان لار، اينانچ لار و اثتياج لار دوزهنى. اونلار بو دورد مسئله آراسيندا ياراتديقلارل آيريلغين كؤلگه سينده اوز مشروعت يووالارلرلنى قورورلار. بيزسه بونلاردان بعضيسينى سئچمك مجبوريتينده قاليريق. حالبوكى آنتيك زامان لاردا اينانچ لار، ده يرلر، آرمان لار و اثتياج لار پارالل [موازى] گليشديلر، بيربيرلرلنى تكميللشديلر.

بوتون اوزچولوك لرده بير يالانچى اوزهك وار. بونو اوزگونلوك [اصالت] قاورامى ايشيغيندا داها ياخشى آنلاماق اولار. بو اوزگونلوك گله نه يه باغلى اولدوغو اوچون هئچ بير سوال ايشارهسى ايله قارشيلامادان ايبى ليكله عىنى سانيلير. گومان ائديلير اوزگون موسيقى داها ياخشى موسيقى دير، اوزگون عايله داها ياخشى عايله دير، ياشام اوچون اوزگون محله داها ياخشى يئردير. بوردا گيزلى بير اؤنرمة [گزاره] دارتيشيلماز آكسيوم كيمي اوزگونلويه مشروعت باغيشلايير. اؤنرمة بودور: گله نكسل اولان اوزگون دور، هر اوزگون ايسه حقيقت، ياخشىليق و گؤزه لىيى جانيندا گزديرير. لاکين بو باخيش اولدوقجا سورونسال دير.

مثلن اوزگون [اصيل] موسيقى كئچميشده كى ايجتيماعى، ايقتصادى و سياسى شرايطله باغداشليقدا اولان بير فئنومئن ايدى. كئچميش دونيا گؤروش لرلرلرلن، قورام لارلرلن، نوت لارلرلن، چالغى آلت لرلرلرلن، چالغى چى لارلرلن، بسته چى لارلرلن، مغنى لرلرلن، ذؤوق لرلرلن، اجرا مكان لارلرلرلن و روحى اثتياج لارلرلن، دىنى عقیده لرلرلن، تپلومسال ده يرلرلرلن و ياساق لارلرلن هارمونيك تپلوسو. آما ايندى اصالت آدى آلتيندا همين كؤهنه موسيقى يئنيسينى كؤلگه آلتيندا ساخلايير. سانكى حقيقت كؤهنه نين گؤوده سينده حك اولونوب. حالبوكى اوزگونلوك

اصلینده گله نکلہ باغلی مؤوجود دورومون چوروک اؤزه ییی نین قالین اؤرتویودور. بو اؤرتویو تنقیدی دوشونجه سورہ جینده بیر تماق گره کیر.

موسیقی و یا هر بیر اینسانی ییغینین قاتی ماهیتی یوخ دور، تاریخن گلیشمیش بیر اولغودور. قورو چؤللوک لرده آردیجیل یئر دیشدیرن، بیچمدن بیچیمه دوشن قوملار کیمی. اونون هئج بیر ثابت اؤزه یی یوخ دور، سیویق توپلودور، سو اوزهرینده رسم کیمی، توستو اورتاسینداکی ایمگه کیمی. بو توپلو زمان آخاریندا گلیشیر، دیشیر. دین اؤزو ده بئله بیر شئی دیر. دین یالنیز قوتسال کیتابدان عیبارت دئیل. او، کیتابین چئشیدلی یوزوملاریندان، اونون چئوره سینده یارانمیش ویرتوال لاردان [آیین لردن]، پارادیگما³³ لاردان، دوغرو-یانلیش نظریه لردن و آیری-آیری اینسانی اوخونوش لاردان دا عیبارت دیر. بوتون بونلار ایسه تاریخن فورمالاشیر.

چاغداش اوخونوش لاری تکفیر ائده رک یالنیز کئچمیش قوراملارا و باخیشلارا ساریلماق، اینسانی چلیمسیز اؤز نه یه چئویریر. چونکو ائحتیاج لار بیر یاندا قالیر، اینانچ لار، دهیرلر و آرمان لار ایسه او بیر یاندا. سانکی اینسان یالانچی دهیرلر و یانلیش آرمان لارین اویونجاغی اولاراق اؤزو ایله دؤیوشور. کیملیک چی سیاست بو یولا گتتمه مه لی دیر. یعنی یئنی "یوکسک یاخشی لار"³⁴ قونداراراق اینانچ لاری گونده لیک ائحتیاج لارا قارشلی قویمامالی دیر. بوتون فعالیتلر، عقیده لر و آرمان لار اینسان اوچون دور، اینسان اونلار اوچون دئیل.

³³ paradigm. یونان منشالی بو ترمین حرفی باخیمدان "اؤرنک" و "میتال" آنلامینا اویغون گلیر. فلسفی و علمی چئوره لده «کونکرت علمی آراشدیرمالاری معینلشدیرن نظری و متودولوژی ایلکین شرطلرین توپلوسو» کیمی باشا دوشولور. باشقا دئییشله، پارادیگما بیلیمده هر هانسی بیر پروبلئمین آراشدیرما قونوسو کیمی سئچیلیمه سی و او پروبلئمی چؤزه بیلن هر هانسی سوالین و یا سوال لارین قویولماسی نین ایلکین شرطی دیر.

³⁴ خیر اعلا، the Highest Good. اینسان موتلولوغونون ساغلانماسی بو خئیرلری ایزله مکله مومکون اولور، اُفلاتون-گوره "یوکسک یاخشی" سعادتین اؤزودور. "تانی، دین، توپلوم، طبقه، سوی، اولوس" یوکسک یاخشی لارین بیر قیسمی دیر.

آلتينجي تتر:

دوزگون ديل سياستي اوغروندا سسدن ديله دوغرو

حئيوان لارلا اينسان لارين اورتاق اؤزه ليلي، لذت آلماق و آجي چكمك دير. بونلارين هر ايكي سي ده آجي و لذت گؤستريمينه³⁵ قاديرديرلر. اينسانليق بو مرحله دن سونرا گلير. اينسانليغين بير شرطى لذت-آجيني آرخادا قوياراق ياخشى-پيس و حاق-حاقسىزليق عرصه سينه كئچمك له دؤغرو لور. جورجو آگامبئنه گوره، بو سسدن phone ديله logos كئچمك مرحله سي دير. چونكو حئيوان سسله نه بيلير، آما ديلله نه بيلمير. پوليس [شهر دؤولتى] بو كئچيد مرحله سينده اؤزونو دوغرو لدر. سياست ده همين مرحله ده باش وئيرير. سياست، جانلى وارليق لا ديلين ايليشگيسى نين گئرچكلشديي دوزهن ليك دير. نه يازيق كي، پوليسين مۇوجود اولماديغي حالدا بو ايليشگي ده اؤز آنلاميني ايتيرير. سياست، چيلپاق حياتدان قوپوب اؤزنه لشمه نين مكاني ديرسا، ديل اؤزنه عرصه سينده يئرله شير. پوليس اولمادان ديل يوخا چيخا بيلر.

آما ديليميز يوخا چيخمير. چونكي بيزده گئرچك آنلامدا دؤولت يوخ دورسا، تاريخي بيلنجيميزده [شعور موزدا] ياشاير. آسكى تورك دؤولت لرى باشدا اولماق لا اورتادوغونون سياست آلانى هميشه تورك فاكورو ائتكي سي آلتيندا گليشميشدير. مشروطه حركاتيندان برى مدرن سياستين آپاريجي اؤندهرلرى آذربايجان لى لار اولموش، پوليس له پوليتيكانين توقوشماسيندا باشليجا رول ايناميشلار. اوسته ليك، ممالك محروسه تورك لرى ايكي چاغداش دؤولت قورموش لار: شئخ محمد خيابانى و جعفر پيشه وري دؤولتى. اؤزه لليك له

³⁵ گؤستريم: باز نمايى، representation

پیشه‌وری‌نین یاراتدیغی میلی حؤکومت، بللی اراضی چرچیوه‌سینده 'دیل' له 'فون' -ون قووشاغیندا دایانان سیاست تجروبه‌سینی تاریخی یادداشیمیزا آرتیرمیشدیر. ایندیکی دؤنمه گلدیکده آذربایجان جومهوریتی آلبته بو تجروبه‌لرین زیروه‌سینده دورور. قارداش آذربایجان دؤولتی، تهلوکه قایناغی دئیل، دیلیمیز اوچون فرصت ایمکانی دیر.

بوتون بونلارا بیر ائتکنی ده آرتیرماق گره کیر. ایندی آرتیق میللت- دؤولت فنومئنی گلوباللاشما [جهانی شدن] دوروموندا اؤز کلاسیک اؤنمینی ایتیرمیشدیر. اؤزه‌للیکله پست‌مدرن مفکوره‌ده هر بیر مکان ایچینده متکثر مکان‌لار یارانیر. ائله‌جه ده داغینیق میللت‌لرین اولوس‌لار آراسی قورولوش‌لاردا یئر آلماسی، میلی سینیرلاری لاخلاتمیشدیر. چوخ‌میللت‌لی شیرکت‌لر، سینیر تانیمایان منڈیا و اینتئرنت کیمی اولوس‌لار آراسی بیلگی آراج‌لاری تمرکزلشمه‌لره قارشى ایشله‌ییرلر.^{۳۶} بونولا دا دؤولت‌لرین و طنداش‌لار اوزهرینده کی نظارتی گتدیکجه سارسیییر. دئمک گله‌نک‌سل سینیرلار پوزولدوقجا "فردی‌لشمه" گوجلنه‌یر. بونولا دا دیل تام چوخ‌سسلی بیر عامیله چئوریلهرک سیاسی گوجون کتشییینه دورماقدانسا، اونون اوزهرینده باسقی آراجینا چئوریلیر.

بئله بیر اورتامدا معین "دیل‌سیاستی" نی منیمسه‌مک اوچون آل‌وئریشلی شرایط وار. بو اوزدن، سیاسی گوج قازانینجا آیدین دیل‌سیاستیمیز اولمالی‌دیر. دیل‌سیاستی بیزی دیلین دولانجاج لایبرنت‌لرینده دوشالاشان یابانچی گوج‌لرین جایناغیندان قورتارمالی‌دیر. باشقا دیل‌لرین ائگه‌منلییینی [هژمونیسینی] مدنی آلیش-وئریشه چئویرمکله قورتولوشچو سیاسته یول آچماق. چونکو دیل یالنیز اؤنستین تئترال^{۳۷} [خنتی] آراجی دئیل. ایشاره سیستئمینه سؤبکه‌نن دیل، یالنیز آنلام موبادیله‌سی ایمکانینی ساغلامیر، عینی حالدا گوج اویغولامانین قورخونج توتالغاسی‌دیر [بزاری‌دیر]. گوج دئدیگده اینسان‌لارا صرف

³⁶ 1394-جو گونش ایلینده ایران دؤولت تبلیغات آراجی‌نین یکی کز توپلومسال شبکه‌لره یئنیلمه‌سی بونون آیدین بلگه‌سی‌دیر. "فیتله وئریشی" اولای‌لاریندا و مجلس سئچکی‌لرینده، حؤکومت تله‌رادویوسو تئلئگرام و فئیسبوکا مغلوب اولدو.

نسنه/اينضباط اوبيئكتى كيمي باخان عاميله بارماق اوزاتميرام، اونلارى اؤز نه كيمي گليشديرن مئخانيزمى گؤز اؤنونه آليرام. بو ايسه صرف دؤولت آپاراتى دئييل، سيمگه سل³⁸ اينتظامين (يعنى توپلوم، مدنيت، و ديل شبكه لرى نين) بوتون گؤزه لر ينى [سلول لار ينى] دولاشان قان دير. بو گوج، فوكو دئميش، «فردى اؤز كيم لي يينه قوووشدورور» و يا اونا سيرينميش كيم ليك زيندانيندان آزاد ائدير.

---

³⁸ سمبليك، نمادين، رسمى ديلده: simvolik، اينگيليسجه: symbolic

يئددينجي تئز:

ڪيمليڪ جي سياست و ديل ساوادسيزليغي

ڪيمليڪ جي سياستين بعضي منسوب لاريندا گئنيش ديل ساوادسيزليغي واردير. بو دوغالدير. اوخولار، آراشديرما مرڪزلي، يوكسكي تحصيل اوجاق لاري و ديل قوروم لاري نين يوخلوغو ايله باغليدير. سبب ايسه اؤز نؤوبه سينده سياسي دوروما قايدير. آما هئچ اولماسا ايمان لار دايره سينده فعاليت قورشانميش سئچكين طبقه، هر شئيدن اؤنجه بو چاتيشمازليغي اؤز ايچينده آرادان قالديرماليدير. ديل له ايلگيلى پروپاگاندا لارا رغنم، اونو اؤيرنمك باره ده گره كلى دويارلى ليغين يئري بوش دور. بو ديلسيزليڪ ياراسيني گئچيكديرمه دن ساغالتماييق.

ديلسيز دورومدا، اينسان يالنيز ذهنسل باجاريغيني ايتيرمير، نسنل [اوبيئكتيو] قرار ريسكيني و اينكيشاف آلانيني دا ايتيرير. بئله بير دورومدا نه عدالته ياخينلاشماق اولار، نه ده اؤزگورلويه. اوسته ليڪ، بئله بير دورومدا هر بير فردين قارشيلاشديغي ڪيمليڪ گرگينليي، اونون دؤنياگوروشونه كؤلگه سالير، ده يرلر سيستمينه پارازيت بوراخير. چونكو ديل، سؤيلمين بئشيبي اولاراق، ڪيمليڪ جي سياست له درين ايليشگيدهدير. بو اؤنم هاردان گلير؟

ديلين اؤزهرك [خودمختار] وارليغي واردير. او، يالنيز دوشونجه نين ايفاده آراجي دئيل، يالنيز اينسان لار آراسيندا اؤنسيت قوللوچوسو دئيل. اينسانين دوشونجه سي ديلده باش وئيرير. هابئله، اينسانين وارليغي ديلده گئچكلشديبي زاماندا او، باشقا جانلى لاردان سئچيلمه به باشلايرير. ديل اينساندان آسيلى دئيل، اينسان ديله باغليدير. ديل اولمادان

نسنه لر هئچ واخت ايندىكى كيمي وار اولمايا جاقديلار. چونكو ديل نسنه لرى ايسته نيلن بيچيمده يارادير، بيزه ده اونلارى ياراتماق گوجونو باغيشلاير.

ديل دئينده ايسته نيلن شكيلده آليميزده فيرلادا بيله جه ييميز فئومئنى نظرده توتومورام، اولو بير نسنه يه بارماق اوزاديرام. بو اؤزه لليه ديقتت يئيرمه دن هانيسا ديل سياستى اوغورسوز آلينا جاق.

اوييرى ياندان، ديل ديش عالم له دوشونجه آراسيندا يئرلشميش آيدين، دورو و كسكين بير مئديوم دئيل. يوخسا بو قدهر مئتافوريك [استعارى] و آلتئگوريك [تمثيلى] دانيشيق طرزى ايله ليلنمزدى. دوغرو دور، ديش عالم دن سينيرلر ييميزه قونان دورتو [تكانه] لردن دير كى، بئينيزمده ايمگه لر يارائير. لاكين ذهنيميز گئچكلىيى اولدوغو كيمي يانسيدا بيلمير، ديل ده اونو ايسته نيلن بيچيمده آنلاتمير، يا دا آنلادا بيلمير.

تكجه شاعيرلر دئيل، بيلم آدام لارى دا مئتافوريك ديل له دانيشماقدان ياخا قورتارا بيلميرلر. باخما ياراق كى، آچيق توپلوم لارا نيسبت قاپالى لاردا مئتافور [استعاره] داها گوجلودور. بئله كى، بو توپلوم لارين دانيشيق طرزينده مئتافورون نفس كسن بير ائگه من ليه ي وار.

سؤزون قيساسى، ديل هئچواخت دئمك ايسته ديكلر ييميزى سؤيله مير. دوشونجه لر آيدين آنلام لارلا ذهن دوزه ليينده اوتورماميشلار كى، اونلارى ديل آراجيلىغى ايله نسنه لره سوخوشدوراق. بيز مفاهمه گئديشينه دوشونجه نى ياراديريق، ديشيديريرك، ليله ديريرك، دورولدوروق، آزالديريرك، چوخالديريرك، تحريف ائديريرك. بونلارى بيله ركدن ائتميريرك، ايستنجيميزدن [اراده ميزدن] آسيلي اولما ياراق آنلايشيميزين ماهيتى بئله دير. بو قاپالى جيزگى نين ايچيندن تنقيدى دوشونجه و ديشيديريجى عمل گوجونه قورتولماق اولار.

يئر كى، هانيسا هئژمونيك سؤيلمين كؤلگه سى آلتيندا قالدغي ميزى آنلاياق. بو كؤلگه نين اؤنى ايدئولوگيادان آز دئيل. بونا سايماز ياناشماق ايندىكى دورومدان ايدئال توپلوما سيچرايش ديله ييني بيزده اؤلدوره بيلر.

سككيزينجى تئز: دوشونجه يوخسوللوغو

دوشونجه يوخسوللوغو گلوبال [جهانى] بير سورون اولسا دا بيزده اونون گئنىش اولچوسو وار. بونو دئديكده قارامسار بير باخيشى غيردقيق سؤزجوكلر تئل لرينده سسلنديرمك ايسته ميرم، كونكرئت بير دوروما، قورخونج بير بوشلوغا ايشاره ائديرم.

دوشونجه دئديكده وار-اولوش³⁹ اؤز⁴⁰ و تؤز⁴¹ ايله اوغراشان كلاسيك فلسفه نى نظرده توتمورام. آماجيم تئولوگيا ايله دليجه ماراقلانان آسخولاستيك فلسفه ده دئيل. دوشونجه دئديكده هله ليك روزا لوكزئمبورگون ماراقلى مؤوقعينه قايديرام: «آزادليق يالنيز بيريريندن سئچيلن دوشونلره عايددير.»

"دوشونجه" آلانى گئنىش دير: ايقتيصاد، سياست، آدييات، تاريخ و اينجه صنعتى فورمالاشديران شرطلر باره ده بئين لر آراسى چارپازلاشمالار و بوتون نظرى آختاريش لار. بو آختاريش لار شعردن توتموش ديله قدهر، گله نكلردن توتموش ايدئولوگيالارا قدهر آيرى آيرى قونولارى ايچه رير.

هاينريش هاينه يه گؤره، كيتابخانا سيندا سوسقون و توختاق اوتورموش دوشونر باره ده اؤزونوزو گؤرمزلييه وورماين. كانت راسيوناليسست [عقل گرا] تئولوگلارين تانريسينى گؤزدن سالماسايدى روبئسپيئر جنابلارى پاديشاهين بوينونو وورا بيلمه يه جكدى. دوشونجه لرین گوجو، دولاييسيلا اولسا دا، كؤكلو ديشم لره گتيريب چيخارا بيلر. آنجاق هاينه نين تصوورو بيزده اؤز سايبينى كسير: دوشونجه دن چكينن آدام لارين باشى

³⁹ وجود

⁴⁰ ماهيت

⁴¹ جوهر

لفظبازلىق لارا قارىشراق، بللى آخىما منسوب اولماغىن دادىنى ايسته نىلن آدقويما لاردان چىخارىرلار.

دوشونجه ايجتيماعى بيلينجين دولغونلاشماسىندا بونجا اونملى دىرسه بس اوندان چكىنمه يىن سىبلرى نه دىر؟

بىرىنچىسى بىز شىفاهى بىر توپلوموق، ميتوس [افسانه] مرحله سىنى آشمامىشيق. تفككور ايسه لوگوس و يازى مدنيتى ايله ايلگىلى دىر. (بو حاقدان اونونجو تئزدا دانىشاجام).

ايكىنچىسى، اينساندا اؤزگورلوك و يوكوملولوك قورخوسو وار. اؤنجه، دوشونجه دن چكىنمه نىن كوره سل [جهانى] سوپه سىزلىيى نىن تكجه بىزه عايد اولمادىغىنى وورغولادىم. تفككور اؤزگورلوك كىمى دهشتلى مسئله دىر. انگزىستان سىاليزمده اؤزگورلوك و سئچىم اىضطىرابى نىن قورخونجولوغو داها آيدىن دىر. اىبرمىنچى يوزايللىيىن بىرىنچى يارىسىندا آوروپانى بوروين توتاليتارىزم، اينسانى دىيشمز كىملىك سانىردى. آما انگزىستان سىاليزم- ده، آغىر يوكلو بىر سئچىم اولاناغى اينسانىن اؤنونده دايانىردى: اؤزون اؤزونو ياراتماليسان؛ اؤزونو اؤزوندىن بايىرا (ex-ist) توللامالىسان. بو ائله بىر اونورغا [ستون فقرات] سىندىران و آغىر بىر ايش ايدى كى، اينسانلار چاشقىن حالدا اونونلا قارشىلاشماقدان بويون قاجىرىردىلار. بلكه ده مسؤلىتدن قاجان «يئنى دالغا» ادبىياتى، بونا تىكى اولاراق ياراندى. بوردان اينسانلارنى توتاليتار دوشونجه لره و اؤزباشىنا گوجلره بويون ايمه لرى نىن سببىنى قولايلىقلا آنلاماق اولار. چونكو او گوجلر، تابع اولماقدان باشقا اينساندان هئچ بىر مسؤلىت ايسته مىرلر.

بىزده دوشونجه يوخسوللوق وار.

سؤزسوز، دىلى پروبلئماتىك بىر دورومدا چابالايان كوتله نىن دوشونجه يوخسوللوقو غرىبه گؤرونمه مه لى دىر. بو، بللى سىاسى دورومون منطىقى سونجودور. لاكىن اؤزه رك [خودمختار] بىر اؤزنه اولاراق تام ضرورت اىچىنده ياشامىرىق. موختار اينسان اولاراق بىزىم، دارىسقال دا اولسا، دوشونوش و داورانىش آلانىمىز وار. من، اؤز نؤوبه مده، بو

داريسقال اؤزه رڪ ليڪ آلايندا تنقيدي دوشونجه يوروتمڪ ايسته ييرم. بيليرم بو گيريشيم [اقدام]، گله نڪلرين قارانليق اورتاميندان آنلاشيلماز بير اورتاما توللانماق ڪيمي آلينا بيلر. لاکين ديل، منطيق و دوشونجه نين يوكونو بير يئرده داشيان لوگوسا فاتلاشماق اينسانلاشمانين ايلڪين شرطلريندن دير.

دوقوزونجو تئز:

میتوسدان لوگوسا (ناغیلدان عاغیلا: اینتئرنت، شیفاهی مدنیت)

یئنی مین ایلییین باشلاغیچیندا فولک آرت [هنر شفاهی] مرحله سینی آرخادا قویدوغوموزو سانیریق. لاکین مودئرن چرچیوهلرده یارادیجیلیغا باشلاساق دا، لوگوسو منیمسه مه میشیک. باخاندا کی، لوگوس منطق، دیل و دوشونجه نین یوکونو بیر یئرده داشییر، بونلارین هر اوچونده آخساییریق. داها دوغروسو بیز میتوس لا لوگوس آراسیندا هرله نیریک. بیر سؤزله، آذربایجان تورکجه سی میتوسون نوستالژیک جاذیبه سیندن یاخا قورتار بیلیمیر. (بونو دئیرکن سئیرک اؤرنک لری دانمیرام).

چئشیدلی ندن لردن آسیلی اولاراق بیز شفاهی بیر توپلوموق. سبب لرین باشیندا ایسه دیله قویولموش تدریس قاداغاسی دورور. بو شفاهیلییین منفی ائتکیسی توپلومون بوتون دامارلارینی دولاشیر. بیر مسئله و بیر فننومئنین ایشیغیندا بو شفاهیلییی داها آیدین طرزده آچیقلاماق اولار: ایستئننا و اینتئرنت.

شیفاهی مدنیت بیزده زیانلی بیر ایستئننانی قایدایا چئویریب. بو ایستئننا یانلیش دانیشیق دیلی دیر. مسئله نی یانلیش بیر تصووره توخوناراق آچیقلاماق یئرینه دوشر: سون واخت لاراجان غریبه بیر سؤز آغیزلاردا گزیردی: «تورکجه میز دونیانین آن قایدالی دیلی دیر». بو ادعانین دوغرو اولوب اولماماسیندان آسیلی اولمایاراق، دیلین تام قایدالی اولماسینی بیلیم اونایلامیر. بو، هئج بؤیوک اوستونلوک ده دئیل. شخص منیم اوچون تام قایدالی بیر دیل مشوم فننومئن دیر. تام نظارت آلتینا آلمیمیش، بوتون آلان لاری دیققتله پلانلاشدیریلیمیش بیر فننومئن.

هئچ بیر دیل ایستثناسیز اولایلمز. کارل ائشمیت دئمشکن «ایستئنا قایدان داها ماراقلی دیر. قایدا هئچ نهیی آچیقلامیر، ایستئنا ایسه هر شئی آچیقلایر. ایستئنا یالنیز قایدانی وورغولامیر، بلکه قایدا اؤزو ده اوندان قیدالانیر». لاکین بیزده کی ایستئنا بامباشقادر. ایستئنا بیزده قایدادیر. دیلمیزده- اَلَبته گونئی لهجه سینده- ایستئنالارین چوخلوغو قایداسیز قایدالارا چئوریلیب. بو ایسه هر شئی شیفاهی مدیتین قارانلیغینا سوروک له ییر. گئنیش یانلیش یازماق لارلا موقایسه ده دوزگون یازماق ایستئنا حالا چئوریلیب. ایندی تکجه کوتله دئیل، آیدین لارین چوخو دا "قایداسیز قایدالارلا" دانیشیر! بئله بیر خائوس، میتوس مرحله سی نین شیفاهی نی روحنا او یغون گلیر.

بیر چوخ اوتوروشموش دیل لرده یازیچیلیغین دئوریمچی ماهیتی دیلین گراماتیک سینیرلارینی آشماقدا دوغرولور. آنجاق بیزده دیل پوزونتوسو موجود دورومون گؤستریمی سی دیرسه، بونا قارشى عوصیان ائتمک دئوریم سایلا بیلر. بیز اؤنجه دیلی اؤیره نیب سونرا اونو پوزا بیلهریک. دیلی اؤیرنمه دن پوزغون یازماق، بالاجا اوشاغین قارماقاریشیق رسم اثری کیمی آلینیر. بیز اوسسالیق [عقلانیت] یوخوشونو آشدیقان سونرا ادبیاتین اوس دیشی [فراعقلانی] اویون لارینا قورشانا بیلهریک.⁴² ایستئنانی قایدایا چئویردیکدن سونرا دیلین یاپی سؤکومو ایله خائوسون آوانگارد مرحله سینده چاتا بیلهریک. آوانگارد ایندی بیزده گراماتیکانی، یعنی ایستئنانی، برپا ائتمک، قایدایا چئویرمک دیر.

اینترنتته گلدیکده ایسه سورون داها بوروشوق دور. سؤزسوز، اینترنئت اینسانا بؤیوک ایمکانلار باغیشلادی. اینترنئت، «زمان مسافه سی» و «مکان اوچورومو» آنلایش لارینی بایاغی بیر مسئله یه چئویردی؛ اینسانلارا سیرینمیش اینفورماسیا قاداغالارینی گؤتوردو؛ دیل، دین و دوشونجه آزادلیغینی گئیردی؛ اوتاریتاریزمین ایستئحصال ائتدی کیملیک لری پارچالادی؛ باشقا سسلره ائشیدیلیمک ایمکانی

⁴² بوردا اوسسالیقی میفه، شهودا، دینه، خیالا حاکیم قیلماق نئتینده دئیلیک. آیدینلامانین بو یانلیش باخیشینی نیچه و فروید کیمی دوشونرلر واختیله آرخادا قویموشلار. فروید، بشرین دانیشیغی و داوانیشی اوچون عاغیلدان داها اؤنملی قایناق کشف ائتمیشدی؛ آلت بیلنج [ناخود آگاه].

قازاندىردى. اينتترنئت اينسانلار اينستىدېكلرى قونولاردا اؤزگورجه فيكر سؤيلهيه جكلرى اورتامى بارينديريان بير دموكراسى پلاتفورمودور.

اينتترنئت بيزه گؤيدن دوشمه آراج ايدى، آما واختسىز. بو واختسىزلىق داها چوخ توپلومسال شبكه لرين شيفاهى اورتاميندا اؤزونو گؤستردى. چونكى شيفاهى مدنيتدن يازىلى اوسلوبا كئچمك عرفه سينده يكن، باشقا بير شيفاهى اورتامدا آتيلدىق — سانال اورتامدا توپلومسال شبكه لر. بيز هله مکتوب مدنيتين بيرچوخ دؤنگه لرينى آشماميشيق؛ تحصيل اوجاق لاريندا عؤمور بويو ديلين اؤيره ديم گئديشينه قاتيلماميشيق؛ بول- بول كيتابلار، درگى لر و قزئت لرله آرديجيل اولاراق اوغراشماميشيق؛ اورتاق يازى و دانيشيق طرزىنى يازىلى قايناق لاردان اوخوياراق منيمسه مه ميشيك. بوتون بونلار باش وئرمه دن بيردن بيره ائلككترون قاراقوشو ديل آغاجيميزا قونوب.

اينتترنئتن سانال [مجازى] چئورھسى اونا داها چوخ شيفاهى ماهيت باغشلايير. بو دا يازىلى مرحله نى زامان آخاريندا كئچيرمه ميش ديليميزى زده له يير. يازىلى بيلگى آراج لاريندا هر بير يازى هئچ اولماسا ديلين ساغلامليغى باخيميدان بير- ايكي سوزگجدن كئچير. بو سوزگچ لر پروفسيونال [حرفه اى] آل لرده اولماسا دا، يئنه ده يانليشلىق لارين ساخلاجى [ترمى] كيمى عمل ائديرلر. حالبوكى توپلومسال شبكه لرده ياييم آنى بوتون بو مرحله لرى آشما دان باشلايير. اينتترنئت تام نظارت سيز بير چئوره دير. تجربوه لى يازارلار بيله [حتتا] بو چئوره ده يازى لارنى تله سيك يازيرلار. ياخشيجا گؤزدن كئچيريلمه ين بو يازى لاردا، بول- بول ايملار و گراماتيكا يانليشلىق لارى دجل ائلككترون لارين چينينده ياييلير. شيفاهى اورتامدا پلتك بير ديل.

اينتترنئتن آن بؤيوك پروبلئمى اونون آن گؤزه ل اؤزه للىينده ير: گؤوده سيزلىك. بوردا بدن هئچ بير تهلوكه دويمادان بيليك قازانير. سانكى ايكي چارخلى [دوچرخه] سورمه يى يالئيز نظرى باخيمدان اؤيره نير. بدن تهلوكه يه دوشمه دن اينسان اؤزونون گئچك فيزيكى دونياسى باره ده يئترينجه تجربوه قازانا بيلمز. نيچه يه گؤره، گؤوده لريميزين بو عالمده حيسسى و ايتوتيتيو باجارق لارى، دوشونجه آكسياسى اوچون اؤنملى دير.

سؤيله ديميميز گؤوده سيزليك هم تهلوكه سيز تانينمازليغا گتيريب چيخارير، هم ده قولايلىق لار رئالليقدان يايئناغا. بونلارين ايكي سي ده مسئوليت و يوكوملولويو گرهك سيز مسئله لره چئويرير. بو شېكه لرده هم سوروملولوغا بويون قويماق، هم ده اوندان بويون قاچيرماق قولايلىقلا باش وئيرير. بوردا سويئكت گوجونو ايتيرير. اؤرتوك لو فيگورلار كيمي، گوجسوز كؤلگه لر كيمي چيخش ائتمه يه باشلاير.

توپلومسال شېكه لر ين شيفاهي اورتاميندا يازى لاردا گئدهن يانليشلىق لارين قباحيني هئچه ائير. سونوجدا، معيارلارين ايتيب باتماسيندا دوشونجه نين دوغرو لوغونو، يازى نين ساغلامليغيني و يارغى نين عدالت لييني قوروماق اولاناق سيز اولور. داها اؤنمليسي بودور كي، ائله بر دورومدا معنا سوروملولوق لارى اورتادان قالخير؛ لفظلرين ديش عالم له علاقه لرى قولاق آردينا وورولور، و ايسته نيلن آنلام لار ايسته نيلن سؤز جويه يوكله نيلير. شاشيرديجي دئيل كي، شيفاهي مدنيت لرين گؤستريجيسي سايلان سؤيلنتى [شايه] و جفنگ توپلومسال شېكه لرده دانيلماز اولغويا چئوريلميشدير.

شيفاهي ليين نفس كسن باسقى آلتيندا آلى-قولو باغلى دئيليك. آغيزدان يازيا كئچمك ايمكان لاريني باريندير ماليييق. ايره له ييش بونولا باش وئيرير. ميشئل فوكويا گؤره، اينسان «يازى آيندا وار اولان كيمسه دن بير باشقاسينا چئوريلير» سه، قورتولوش ميتوسدان لوگوسا كئچمكده دير.

اونونجو تئز: اخلاقي قارشى دورما، يوخسا سياسى دوشمن

توتاليتار حؤكومت لرده، اؤزه لليك له ايستالين يؤنه تيمينده، ايكي فئومئن له قارشىلاشيريقي. بونلارين بيرينجيسى، كوتله باره سينده سياست سيزلشديرمه پلانى دير. ايكينجيسى ايسه آزادليق و عدالت كيمي سياسى-حقوقى فاكت لارين يئرني اخلاقي ده يرلنديرمه لر ين آلماسى: دوشمن، خالق دوشمى، دئوريم دوشمى، خئير و شر، و حاق (مقصد ايسه اينسان حاق لارينا داير ائوره ن سل universal ده يرلر دئيبيل، حؤكومتين حاق سيمگه سينه چئوريلمه سي دير).

ديلده باش وئرميش بئله جه معنا چئوريلمه سينده [مسخ] بوتون ده يرلر آغ-قارايا بؤلونور. مثبت ده يرلر حؤكومتين آينه كئچير، منفي ده يرلر ايسه مؤوجود وضعيته ديرهنن آدام لارين آلتينا يازيلير. بعضن مؤوجود دوروما ديرهنمه سي گومان ائديلن اينسان لار دا گولله له نير.

سياستدن اخلاقا كئچمه گئديش ينده هميشه تهلوكه ياتيردى: اؤندرلرين تيمثاليندا اولوسو ايكي يئره بؤلمك؛ بيز خئير، سيز شر. سونرا اونلار آتوماتيك اولاراق موخاليف لريني شر دوشرگه سي آدلانديراراق يوخا چيخارما حاققيني قازانديلار. بونون سونو فلاكت ايدى. چونكو اؤزونو خئير سيمگه سي آدلانديران آدام، پارتيا و يا ايجتيماعى كسيم، درحال شر آدلانديريلان قوه لر ين آلتينا محو اولما حؤكومونو يازاجاق. آشويتس و گولاگ آدالارى بو سياستين توره مه سي دير. بونون بير سببي اودور كى، كوتله حؤكومتى ديشديرمك دنسه، حؤكومت كوتله نى ديشديرير. مارك تو اين ياخشى دئيبير: اوشاق لارين آسكيسيني و حؤكومت آدام لاريني عئيني سببه گؤره تئز-تئز ديشديرمك گر ه كير.

سیاسال باخیمدان، آنتاگونیزم لری توپلوم دیشیندا یئرلشمیش "خئیر-شر" آدیندا میثالی اؤلچولری یو خودور. اوسته لیک توپلومدا کی چکیشمه لر، "خئیر-شر" تره زیسی ایله اؤلچولمور. چکیشمه لر داها چوخ، سوسیو-پولیتیک ائتکن لرله باغلی دیر. حتتا دئیردیم کی، توپلوم یالنیز ایسته نیلن چکیشمه لرین بیر باشا اورونو دئییل، فردلرین توپلام عمل لری و تپکی لری نین گۆزله نیلمز و یا نظرده توتولمامیش سونوج لاریندان دا عبارت دیر. سوسیولوگیا بو گۆزله نیلمز سونوج لاری اؤیرنمک له مشغول دورسا، خئیر-شره اوقده ده گئنیش آلان قالمیر.

آنتاگونیزم لری علمی سویه دن أخلاقی سویه یه سوروشدوردو کده اینسان اویغارلیق اؤنجه سی زامانا قاییداجاق. بو، نازیزم آلمانیا سیندا باش وئردی، اورتادوغونون ایندیسینده ده باش وئرمکده دیر. اؤزونو آرین خئیر آدلان دیران ایجتیماعی دوشرگه نین [اردوگاهین] باشقاسینی اؤلدورمک دن قاچاق یولو یو خودور.

اون بيرينجى تئز:

ائندير گه مه چيليك و نسنه لره تك اؤلچولو باخيش

بیزده ائندير گه مه چي^{۴۳} باخيش طرزى، تك اؤلچولو [يك بعدى] دوشونمهيي كوروك له بير^{۴۴}. دئمك اولار، موخاليف اينانچ و ايفاده يه دؤزومسوز ياناشمانين كوكو، باشقا ائتكن لرله ياناشي همين باخيش طرزيندن ده سو ايچير. ائندير گه مه چي باخيش "اؤزجو" [ذات گرا] اولدوغو اوچون — ايستر ايسته مز — اينسان لارا، اولاي لارا، دوشونجه لره و فنومئن لره يالنيز بيرجه بوچاقدان باخا بيلر. بو باخيش بير ياندان قاورامسال چرچيوه لرين ذاتي ليينه اينانير، او بيرى ياندان ايسه چوخ يۇنلو قونولارى اونلارين بيرجه داريسقال يۇنونه سوخوشدورماق ايسته بير. اؤرنه بين، پيشه وري يه دئموكرات ليق، سولچولوق، ميللت چيليك، بؤلوجولوك، مركز چيليك و يا بولشئويك ليك بوچاغيندان باخماق اولار. آنچاق ائندير گه مه چي اينسان او باخيش بوچاق لارى نين بيريني حقيقت سانير. سونرا پيشه وري ايله باغلي باش وئرميش بوتون اولاي لارى سؤيله دييميز باخيش بوچاق لارى نين بيرينه سيخناشديرير. اونو آنچاق سولچو سانير، يا دا تكجه ميللتچي. بونولا دا دوشونجه لر و اولاي لار "چوخ" دان "بير" ه ائندير بيلير. صمد بهرنگيني پيسله مك، شيخ محمد خيابانيني مبارزه تاريخيندن ديشلاماق، علي رضا اوختايين ميللي باخيشينا خيانت دامغاسي باسماق بوردان گلير. ائندير گه مه چي باخيش بودور. آنتاگونيزم باره ده كي باخيش لارين سياست دن اخلاقا سورشديو و اخت، بو گيريشمين بللي نتيجه سي وار: به يه نمه دييميز باشقا باخيش بوچاق لارينا آزغين ليق، خيانت، يانليشليق و قورغو [توطئه] دامغاسيني باسا بيله ريک.

⁴³ ائندير گه مه چيليك: تقليل گرايي، reductionalism

⁴⁴ كوروك له مك körüklämäk: دميدن

اؤرنک لری چوخ دور. کلاسیک مارکسیزمده بوتون آکسیالاری، فنومن لری و توپلومسال سورج لری صنیف قاوارمیندا خلاصه ائتمک مئیلی وار. بو آخیم ائندیرگه مه چی مارکسیسم آدلانیر. بو آخیم خالیص ایقتیصادچیلیغا سؤیکه نیر. ائکونومیزمده Economism و یا ایقتیصادی بلیرله نیمچیلیکده [دئترمینیزمه]، هر شئین ایقتیصادی سببه سؤیکندیی گومان ائدیلیر. هابئله، ایشچی صنیفی موباریزه سی نین یالیز ایقتیصادی مبارزه اولدوغو وورغولانیر. دئمک، ایشچی صنیفی نین سئندیکال موباریزه سی یالیز ایقتیصادی بیر موجدایله دیر و اونون سیاسی و سوسیال یؤنو یوخ دور.

باشقا اؤرنک داروینده زیروهیه قالدیرلمیش ائوریمچیلیک دیر⁴⁵. ایلکین ائوریمچیلیک بیر نؤوع دئترمینیزمه سؤیکه نیردی. بونون اوچون ۲۰-عصرین باشلانغیچیندا برونیسلاو مالینووسکی کیمی بیلگین لر بئله جه ائندیرگه مه چیلییه قارشی چیخدیلار. سونوجدا ایندی بو کیمی آنالیزلرده چئوره ایله اویغونلاشما یئرینه اونونلا موبادیله ایمکانی ایره لی سورولور، و گلیشیمین [تطورون] تک یؤنلو آنلایشی نین یئرینه چوخ یؤنلو آنلایش گؤزلردن یایینمیر.

هومانیتار بیلیم لرده ائندیرگه مه چی یؤتم بعضن قاجیلماز اولسا دا، گئنللیکله گئچک باخیشدان و اوبئکتیو بیلیمدن محروم اولماغا گتیریپ چیخاریر.

اون ايكنىچى تئز: شعر بىزى هم دىرىلدىر، هم ده اۆلدورور

آغىر باسقى ايل لرئنده دىلئن قورونوب ساخلانماسىنى شعره بورجلويوق. مرثيه و عاشىق ادبياتى دا بونا داخىل دىر.

بو بورجلولوغون فلسفى آنلادىمى وار: آسىمىلاسىايا اوغراياراق منلىيى دانىلمىش بىر توپلومدا دىل بىرىنچى اولغودور. باسقى آلتىنداكى دىل، سانكى بئىنىمىزىن گىزلى قاتلارئندان اويونا چاغىرىلير. دوشونجه دىلدىن اۆنجه گلمىر، دىل له بىر آندا گلير. دىلئن يوخا چىخما تهلوكه سىنى سئزدىكده، گرگىن بىر گئدىشه قاتىلىرىق: گراماتىكا اۆزولونه سۆيكنمكدن باشقا چاره مېز قالمىر، اونودولموش سۆزلىرى ده قان تر تۆكه تۆكه وجودوموزون قارنلىق بۆلگه لرئندن چاغىرىرىق. وار گوجوموزله چاغىرىرىق. بو چاغىرىش شعرله جاوابلانير، چونكى هايدگئر دئمىشكن، دىل اُساسن شاعىرانه دىر.

بىز ايسته مه سك ده بو سورهج اۆزلاؤزونه باش وئره جك. دىل، يوخلوق اوچورومو ايله قارشىلاشدىقدا، شعر ذهنىمىزىن بىلىنچ آلتى⁴⁶ [تحت الادراك] بۆلگه سىندن بايىرا فېشقيراجاق. تانىش اؤرنك شهرياردىر. بوندان اۆنجه اۆز آنادىلئنده نه سه ياراتمامىش شهريار، آناسى نىن چاغرىشى ايله «حئيدر بابايا سلام» ى يازىر. شاعىر اىل لر بويو باشقا دىلده يازىردى. او، سانكى آنا دىلئندن عىبارت اولان ائوين يان يۇره سىنده يابانچى وارلىق كىمى دولاشىردى. ايندى ايسه ايچهرى گىرمه يه بهانه آختارىر. «دوغما ائوينه يابانچى قالما» بصيرتى وارسا، بو اۆزونه قايدىش آكسىياسى [عملى] هر بىر شاعىرىن بختينه دوشه بىلر. «حئيدر بابايا سلام» پوئماسى نىن اؤنمى، اونون بدىعى گۆزه للىيئنده دئىل، ائوه قايتماق بصير تئنده دىر.

⁴⁶ بىلىنچ آلتى: تحت الشعور، تحت الادراك، ناخودآگاه، the subconscious

لاکين بو اولوملو ايشله ييشين⁴⁷ اولومسوز يۇنو ده واردير. گونئي شعري تاريخي دورومدان، اؤزه ليکله يازي ايکانيندان، محروم قالدغيندان، بير نؤوع چاتيشمازليقدان ياخا قورتارا بيلمير. گونئي شعري نين چاتيشمازليغي "ديلسيزليک" دير. ديلسيزليک ايسه ضعيف بيچيم گؤوده سينه يوکله نير.

آزسايلي اؤرنک لر قيراقدا قالماقلا، بونو دئمک اولار: شعريميز بيچيم چيلمسيزليي ايله ياناشي، ديلسيزليين آغير باسقيسيني يانا وورا بيلمير.⁴⁸ بو ايسه کانتين "آماجسيز آماجلى ليق"⁴⁹ آدلانديرديغي ايلکيه اويغون گلن شعريتین دوغورولماسيني اؤنگله يير. شعرلرين چوغونلوغوندا ديل و فورما چاتيشمازليغيني، خام فلسفي آفوريزملره ياخينلاشما دولدورور. حيلمى ياووز، اوکتاويوپاز، نزار قباني، شيرکو بيکئس و شاملودا فلسفي وورنوخمانين شعره سيزماسيني گؤروروک. آما بو سيزينتي فلسفه دن داها آرتيق دوشونجه قايناق لارينا ياخين دير. اوسته ليک، بو سيزينتيدان، ائستتتيک قورال لارلا يوغورلوب يارانميش اثرلر يارانير. لاکين گونئي شعرينده بيچيم او قدير آخساق دير کي، قولايلىقلا شعرين اورتاسيندان هانسيسا سؤزجوک و ميصراع کريچلريني چکيب چيخارماق اولار.

⁴⁷ ايشله ييش: کارکرد، function، [آذ: funksiya]

⁴⁸ ارسطونون نظرينجه، وارليغين گليشيمي [صيرورتی] قوه دن فعله کتچمکله باش وئرير. قوه تام ماده دير، فعل ايسه تام بيچيم. بونون اوچون نه قدير کي، بيچيم دولغونلاشمايب، گليشيم ايلکين مرحله لرده دير.

⁴⁹ "آماج" دان مقصد هر بير بديعي اؤترين قارشيسينا قويولموش خارجي مقصددير، اؤرنک اوچون استالين 'ين دؤغوم گونو ايله باغلي معين شعرين قوشولماسي باره ده شاعره امر وئريلير. بئله جه يارانميش شعرين ديش آماجي وار. آما "آماجلى ليق" اؤترين داخلي قورولوشونا قايدير، شعر بيردن بيره شاعيرين بيلينجيندن فؤاره له نير. بئله جه آدلانديرما چتين ليک توره ديرسه بيرينجي سي نين يئرینه "دیش آماج"، ايکينجی سي نين يئرینه ايسه "ايچ آماج" اصطلاح لاريني اؤنه ريريم. هر ايکي سؤزجوکله ايگيلي اولراق انگليس ديلينده ده بو چاتيشمازليغي گؤروروک. چونکو همين ديلده بو ايکي سؤزجوون بيربيريندن فرقلنديريلمه سي او قدير ده دقيق دئيل: آماج purpose. آماجلى ليق purposiveness. فارسجادا عربه نين خزينه سيندن چيربيشديريلان "غايت و غايتمندي" اصطلاح لاري "آماج و آماجلى ليق" آنلاميني داشيبير.

شعر هر شئيدن اؤنجه ديل صنعتي دير. شعرده سؤزجوکلرين ايشلهوي، موسيقي ده سسين و رسمده بويانين ايشلهوي کيمي دير. شعرده ديلين توتارلي ليغي، اينجه ليبي و هارمونیک قوللانيشي باشليجا شرط دير. آماج ايسه قاوام ياراتماق دئييل، ايمگه لر توره تمک دير. دئيس هاليکار ناسي ميلاددان يوز ايل اؤنجه يازير: «شعرين سؤزجوکلري يالنيز نسنه لره ايشاره آماجي ايله قوللانمير، اونلار بللي حالت لر و خيال لاري ذهنه آشيلاييرلار.»

شعرله باغلي داها درين مسئله، کيمليک چي سياستين آرتيق باشقا بير مرحله يه گيرمه سي دير. بو مرحله ده شعر ايستر-ايسته مز اينديکي قونومونو ايتيرمه لي دير. چونکو شعر يوخا چيخان آراچي عامل دير. يئني مرحله ده ايسه بو عاميله دويولان حياتي ائحتياج آرادان قالخماقددير. يوخا چيخان آراچي نه دئمک دير؟ فرئدریک جيئمسون-ا گوره، پروتستانتيزم، دئمک اولار، فئوداليزم و کاپيتاليزم آراسيندا يئرلشميش بير آراچي [واسيطه] دير. بو مذهب ايش و ثروتی قوتساللاشديرماقلا کاپيتاليزمين فورمالاشماسينا ايمكان ياراتدی. لاکين کاپيتاليزمين گليشمه سي اؤز نؤوبه سينده پروتستانتيزمين دئوريلمه سینه گتيريب چيخاردی. پروتستانتيزم ايکي قارشيت طرفين بيريرينه کئچيد ايکانه يني ساغلاييب، آرادان چيخميش عامل دير. يوخا چيخان آراچي بوندان عيبارت دير. بيزده شعر همين رولو اوينادی. بيلگي پارتلاييشي دؤنميندن اؤنجه، واختيله مؤوجود دورومون بوتونلويونده چات ياراديپ، ديلي آلت بيلينجيمييزدن اوست بيلينجه داشیدی. لاکين همين ائتکن [عامل] نثر اؤنجه سي بير فاکتور اولدوغوندان ايستر-ايسته مز زمان آخاريندا گئري چکيلمه لي دير.

شعر قوشقويا بنزه يير، اونا قاپييب آرخادا قويماق گره کير. او، داياناجاق دئييل، آدلاناجاق بير مرحله دير. توپلوم اونو آرخادا قويماسا گئري قالاچاق. بونون اوچون منجه شعر بيزي ديريلتديسه اؤلدوره ده بيلر. بو دا وار کي، شعرسيز ياشاماق اولماز. شعر اينجه صنعت اولاراق اينسان اينسانليغيني گئرچلشديريب آنلاملانديران ائتکن لردن بيری

دير. اونون يوخا چىخماسى اينسانين آنلام ياراتما سيستئمىنى چؤكدوره بيلر. شعرى تام آرخادا قويماق، دىلى آرخادا قويماق كىمى چين اولونماز قارماقاريشىق يوخودور. چونكو دىلين قورولوشو شاعيرانه دير. بس شعر فئئومئىننده كى ضدىتلى يۇن لرين چؤزوم يولو هانسى دير؟

جاواب ساده دير: بيز نثراؤنجه سى شعر دن نثرسونراسى شعره كئچمه لىيىك.

نثرين سىمگه سى رومان دير. رومان آچىق توپلومون ژانرى ديرسا، شعر قاپالى توپلومون ژانرى دير. بونو ميخاييل باختيندن ايلهام آلاراق سؤيله ييرم. شعرين ماهيتينده يالنىز ياشيل روحلو ديريم چاغلامير، قارا گئيملى اؤلوم ده گىزله نير— فاشيزم. رومانين بئشئىيى اوسسال [عقلانى] چئوره ديرسه، دئموكراتىيانين اؤزو و يا سؤزو يارانمادان رومان يارانا بيلمزدى. رومان مركزچيل و بوتؤچو گوجون بؤلونمه سينه مؤحتاج دير. بير نؤوع سوسىيال دموكراسى يه. غريبه دئيبيل كى، اوكتيابر دئوريمىندن اؤنجه كى قافقاز آيدىن لارى نين بؤيوك چوخلوغو سوسىيال دموكرات ديرلار، نثر ايسه آياق توتوب يئر يير. سوسىيالىزم ثروته بارماق قويوردو، دموكراسى ايسه قدرته. سوسىيالىزم ثروت اوجاق لارنى داغىتماق ايسته ييردى، دئموكراتىيا ايسه گوجون قوتسال گؤوده سىنى پارچالاماغا جان آتيردى. سىياسى گوج توپلوم آلانىندا بؤلوندو كچه، روماندا كى "من" پارچالانمايا بيلمزدى. آنجاق شعرده كى "اؤزنه" [فاعل شناسا] بؤلونمز ايدى. سياستده كى ديكتاتور چؤكوشدو، كائىناتين اورتاسىندا يئرلشميش پاياچىلىق كورسوسو ايسه دئوريلمىشىدى. همين چؤكوش و دئوريليشدن دولايى شعرده كى "من" ين اوستون سسى، رومانين مين بير دهليزىنده ايتيب باتمالي ايدى.

تارىخى شرايىطىمىزدن آسىلى اولاراق بيزده هله ده شعر نثره اوستون دور. دىلئيمىزى آياقدا ساخلامىش ائتكن لرين باشلىجاسى شعر اولسا دا، اونو يئرئنده اوتورتماغىن واختى گليب چاتمىشىدير. چونكى، مدنيت آلانىندا شعرين تام ائگه منلىيى سىمپتوماتىك علامت دير. يعنى خسته ليك بلگه سى دير. ادبيات، شعرله نثردن اولوشور. آنجاق توپلومدا تكجه شعر

يازيليرسا، دئمڪ، توپلوم گئري قاليب. تي. اس. ائليوت اييرمينجي يوزايلليين باشلانغيجيندا دئميشدير: «بديعي فيكير شعري آرخادا قويماسا، هئچ بير درينلييه، بوتؤولويه، چيچكلنميه گليب چيخا بيلمز.» جميل مئريچ بو حاقددا داها سرت دانيشير: هر بير اوڻكهده نه قدهر شاعير چوخسا، او اوڻكه دوشونجه باخيميندان گئري دير. اينسان لار و ميللت لار ياشلانديقجا نثره كئچر. هلهليك بير فرضيه ايرهلي سورورم: قاپالي توپلوم استعاري (يعني شعر ديلي ايله) دانيشير، آچيق توپلوم ايسه مجازي. بيز استعاري دانيشيدان مجازي دانيشيغا كئجه لاييك.

اون اوچونجو تئز:

قهرمانلىق دؤنمىدن و طنداش [شهروند] آنلايشينا دوغرو

بىز قهرمان سئور خالقيق. ارسطونون نظرينجه «قونوم [جاىگاه] باخيميندان بوتون کوتله دن تام سئچيلن بىرىسى، حؤكمدار و يا باشچى سئچيلمه لى دير. لاکين کاميل اينسانين هئچ و اخت باش قالدیرمايا جاعى دانيلماز گئچک دير. ايگيدلر، گئنللىک له ابتدایى خالق لارين توره مه سى ديرلر.» يعنى مدنيت مرحله سینه آياق باسمىش اولوس لاردا گلا دياتورلارين يئرینی بئنين بوز گؤزه لرى [سلول لارى] آلير.

آلبته ارسطونون سياست فلسفه سى چاغداش طلب لره اويغون گلدير. اونون سياسته باخيشى «کيم حؤکم سوره بيلر؟» سوروسونون چتوره سينده فيرلانير. حالبوکى چاغداش دونيا اوچون هم کؤهنه قهرمانلىق دؤنمى آرخادا قالمالى دير، هم ده آنتىک دونيانين سياست فلسفه سى. چونکو او فلسفه ده، باخيش لارين آغىرلىق نؤقطه سى⁵⁰ حؤكمدارين کيم اولدوغو اوزه رينده ايدى. ايندى ايسه حؤكمدارين کيم اولدوغو بىزى ايلگيلنديرمير. ايندى باشليجا سورو بودور: نئجه حؤکم سورولمه لى دير؟ آروپا، مودئرنىته ايله ايکينجى سورويا کئچدى سه، بىز هله ده بىرينجى سورو ايله ائشه له نيرىک. بو بىزيم بيلينج سويه ميزدن آسىلى دير.

سؤزومه بىر اؤرنک ايشيغيندا آيدىنلىق گتيريرم. ابوالفضل ائلچى بى کلاسيک آنلامدا قهرمان دئيلدى، اينسانى اؤزه للىک لره مالىک مدنى چاليشقان ايدى. اونون موباريزه اوسلوبوندا مودئرن بىر اينسان اؤرنه يىنى سئزمک اولاردى. ائلچى بى، چتين گون لرين

⁵⁰ آغىرلىق نؤقطه: نقطه ي ثقل

مئيدان چيخيش لاريندا بيله، خروشچئف ساياغى باشماغى نين دابانينى بيرلشميش ميللتلر اؤرگوتونون تريوناسينا دؤيمزدى. سياستين قورتولوشچو قانادينان چيخميش ايچكين بير پريزيدنت ايدى. او قدهر ايچكين كى، ماشينين يئل بوراخميش تكري نين تعميرينده سوروجوسونه يارديم ائتميشدى. بئلهجه داورانيش لاريندان دولايى ايسه ديللر اؤزبى اولان لطيفه لرده لاغا قويولموشدو.

ايندى سوال بودور: هانسى دونياگوروشو و اخلاقي ياناشما طرزى، توبلومو ائله شرطلنديرىر كى، بير پريزيدنتين ايچكين داورانيشينى لاغا قويسون؟ جاواين بير بؤلومو پاياغى گولله كئچمز قهرمان آختاريشيندادير. بو خالق، اؤندرلرينى اؤزلىله ائشيت بير وارليق كيمي گؤرمك ايسته مير. كوتله، اؤز تپهسى اوسته اوتورموش دئسپوت [مستبد] آختايرير. بئرتولد برئشتين سؤزو بوردا دوغرولور: «قهرمان لارا ائحتياج دويان خالق يازيق دير.» بو خسته ليين كؤكلرى، اورتاملارى، شرطلرى توبلومدا سوردوكجه، اوتاريتاريزم داوام ائده جك. چونكو بو خسته ليين كؤلگه سينده حؤكمرانليق ايلكه لرينه دوزلش وئرمك اولماز، يالنيز بيرى بيريندن پيس حؤكمران لارين يئرلرينى ديشمك اولار. چونكو بئلهجه خسته ليكلر كوتله نين بيلينجينده اؤزلىرىنى يئنيدن اورته جكلر.

مستله نين كؤكلرى آيدين دير. گلين داها آل اوستو اؤرنكلره ديققت يئتيره ك. عالم و آدمى لوگوس گوجونه اؤيره نمه بين يئرلىنى قورغو نظريه سى آليرسا، حؤكمران لارين يئرديشمه لرينده يئنيلىك اولما ياجاق. يعنى سياست فلسفه سى "حؤكمدارين كيم اولدوغو" ندا ايليشيب قالا جاق. ائله بير كوتله، باشليجا سوروي كئچمه يه جك: "نئجه حؤكم سورولمه لي دير؟"

نه يازيق كى، كوراوغلو دؤنمى آيدينلانا [روشنگرى] دؤنمندن اؤنجه گلير.

اون دوردونجو تئز:

قورغو قورامی؛ دورتو و دوشونجه لرین قاریش دیر یلماسی

توتالیتار دوشونجه لی توپلوم لاردا قورغو قورامی^{۵۱} داها یا یغین دیر. بیزیم توپلوم دا آشیری بیچیمده بو قوراما سؤیکه نه رک دوشونور. سونوجدا، دوشونجه لرین دیرلندیرمه سی شخص لرین دیرلندیرمه سی ایله قاریشیدیریلیر. اینسان لار اولای لار و دوشونجه لرله گره یینجه اوغراشماقدان سا، شخص لرله ائشه له نیرلر.

قورغو قورامیندان مقصد نه دیر؟

هر بیر "دوشونجه"، هانسی سا "دورتو [انگیزه]" ایله قارشیلیق ایلیشگیده دیر. دوشونجه گئدیشی و داورانیش سیستمی، شخصین تجربیه لرینه سؤیکه نیر^{۵۲}. آما قورغو [توطئه] نظریه چی لری، یوخاریدا کی دوزگون جومله لرین یانلیش سونوج لار چیخاریلار. بئله کی، اولار اینسانین فیکیرلرینی اؤیرنمک اوچون او فیکیرلرین اؤزونو آنالیز ائتمیر، اینسانین ایچ عالمینی آختارماغا باشلایرلار. باشقا سؤزله دئسک، سؤزون یئرینه اینسانین اؤزونو

⁵¹ Conspiracy theory of society. نظریه ی توطئه. بوندان اؤنجه اؤرلریمده "قورغو قورامی"

اصطلاحینی قوللانیردیم. آما اونون بیر چوخ لارینا آنلاشیلماز گلدیییندن ایستانبول تورکجه سینده منیمسه نیلمیش "دوزه نک قورامی" تئرمینیندن یارالانماق قرارینا گلیمشدم. سون مقامدا سایین توغول آتاباین تکلیفی ایله بو فیکریمدن داشیندیم.

⁵² دورتو، اینسانی اؤز احتیاج لارینی اؤدمه اوچون حرکت گئیرمه یه مئیل لندیرن عامل دیر. هارتلی "drive" [دورتو]، "need" [احتیاج] و motive [دئویندیرجی، حرکت وئریجی] بیر سبب اوج آدی ساییر. دورتو بدنین ائله بیر حالتی دیر کی، بورادا جسمانی قوه چئوره ده کی بؤلمه جیک لرینه دوغرو سفربر اولونور. بعضی لرینه گؤره، جاذبیه لر بدنین جوشقو شکلینده دویولان حالت لری دیر. بونا گؤره ده، دورتو اینسانین چالیشمالاری، داورانیش لاری و تپکی لری اوندان آسیلی اولان داخلی باسقی حالت لرینه دئییلیر.

يۇلايىر، دوشونجه سى يئرته دورتولرىنى اؤيرنميه جان آتيرلار. سونوجدا دورتولرىن چيركىن اولدوغونو گومان ائديرلرسه، همين دورتولردن دوغان دوشونجه نين يانليش ليغىنى نتيجه چىخاريرلار. بو سؤيلم [گفتمان]، فاشيست دونيا گوروشونون آيريلماز آيرىنتىسى دير. بئله بير ياناشما طرزى نين گوجونه هر بير فرد، سياسى قورولوش و يا توپلومسال قوروم، به يه نمه دىيى دوشونجه نى پيس نيته باغلايىب سىرادان چىخارا بيلر.

دوشونجه و دورتولرىن بير بيرينه قارىشديريلماسى چوخواخت ايدئولوژيك دؤزومسوزلويه قايىدير. لاکين سايقينليغين اىپ اوچو آشاغيداكى مقامين اونودولماسينا گئديب چىخير: نيت گيزلى يا دا آنلاشيلمازدير. نتيجه اعتباريله، اينسانلار نين تصوورلرى نين قايناغى، و يا عمللرى نين دورتوسو آدى ايله تقديم ائديلن لر، اصلينده، گومان و فرضيه دن باشقا بير شئى دئيبيلدير. باشقا سؤزله دئسك، دوشونجه نين بئله بير اؤزه لىيى وار: تنقيدى يۇنتمين [روش] منطيقى دارتيشما قونوسونا چئوريلير، دليل لرله ثبوت اولونور، و يا انكار ائدىلمه قابىليتى قازانير. اونون عكسینه اولاراق، دورتونون اوبيئكتيو [عنى] بيچيمده تانىنماسى و آرگومنت لرله چؤزوم لنمه سى مقصد دئيبيل. اونون سببلرى نى آختارماق باشليجا هدف دير. دوشونجه ثبوت [دليل] ايله باغلى دير، دورتو ايسه سببله [علتله].

بيليم سل آچيقلاما ايكي نؤوع دور: بيرينجى سى، "ثبوت" آراجيلىغى ايله، ايکينجى سى ايسه "سبب" واسطه سيله. دورتو، اؤز ماهيتينه اويغون اولاراق سبب تىپلى آچيقلامانى منيمسه بير، دوشونجه ايسه دليله سؤيکه نن اىضاحى.

بونو دا وورغولامالييق كى، قورغو ماهيتلى دورتولر باره ده (بؤيوك اؤنمينه باخما ياراق) اخلاقى موحاكيمه يوروتمك، علمى دليل ثبوتون يئر نى توتا بيلمز. اؤرنه بين، هانسى سا سوالى «شئيطانى دير» دئيه، آدلاندير ماغيميز، بيزى اونون جاوا ايندان آزاد ائتمير. بونا گؤره، نيت لر ن شيطانى و يا اىلاهى اولماسينا باخما ياراق، هر سؤزون يا دوشونجه نين دوغرو يىلان ليغى منطيقى معيارلارلا اؤلچولور.

قورغو توپلوم لارين جاري رئالليق لاريندان بيري دير. اونو كانكرئت و رئال ده يرلنديرمك گره كير. اونا قارشى تام دويارلى اولماق سياسى آكسيانين واجيب شرط لر يندن دير. لاکين هر نه يي قورغو فرض ائدن اينسان لار، باشقالارينا نيسبت اوندان داها چو يارانيرلار. قورغو قورامى نين اؤزه ييني جانيندا گزديرن هگلين مشهور سؤزو وار. همين سؤز ايسلاووى ژيژئكين آغزيندان دوشمور: «شر، بوتون چئوره يه شر باخيش لا باخان معصوم گؤزون اؤزونده دير.»

اون بئیشنجی تئز: کیملیک چی سیاست،

رادیکال دئموکراتیا ایله اویغون دور

توپلومسال دیشیمین اؤزنه سی [فاعلی] کیم دیر؟ باشقا سؤزله، توپلومسال دیشیمین یوکو کیمین چینیندده دیر؟ کیملیک چی سیاستین، یوخسا سینیفین [طبقه نین]؟ رادیکال دئموکراتیا بو سوال لارین قووشاغیندا فورمالاشیر.

رنسانسدان باشلا یاراق کاپیتالیزمین ائگه من قونوم قازانماسیلا دئموکراتیا دا اونون آدیلا باغلاندى. کاپیتالیزمله باغداش اولان "لیبئرال دئموکراتیا"، نه قدهر گوج مرکز لرینی داغیتماق ایسته ییردیسه، ایقتیصادی عدالتسزلییه سایماز یاناشدی. مارکسیزم همین عدالتسزلییه قارشى یاپیلان دیریلدی⁵³. مارکسین نظرینه لیبئرال دئموکراتیا یئترینجه دئموکراتیک دئییل. چونکی ائگه من کسیم [مسلط طبقه] دئموکراتیانی یالانچی بیر ایدئولوگیا کیمی توپلوما تحمیل ائدیر. بونون اوچون داها رادیکال بیر دئموکراتیا آختارماق گره کیر. "پرولئتاریا دیکتاتوراسی" همین گئرچک دئموکراتیایا کئچید مرحله سی ایدی. آنجاق سوسیالیسم آماجی ایله سینیف قاورامی آلتیندا گئرچکلمیش همین آنلاییش، عملی-باشلی دیکتاتورا ایدی. بو دیکتاتورادا بوتون قدرت و ثروت قایناق لاری دؤولت آینه کئچدی. سووئت تجروبه سینی نظره آلاراق یئنی سئچه نک لر آختاریلمایا بیلمزدی.

اؤتن عصرین آلتیمیشینجی ایل لرینه دک، دئوریم و دیشیمین اؤزنه سی سینیف ایدی. باشقا ایجتیماعی فاکتورلارین هئچ بیرى سینیف له ائشده ییر دئییلدی. فئمینیزم، یاشیل چئوره فعالیت لری، قارادریلی لر حرکاتی کیمی موباریز گروپ لار، سینیف موباریزه سی ایله

⁵³ یاپیلان دیرما: صورت بندی، configuration. [آذ: konfigurasıya]

ائشيت سايلىمىردى. اُن اوزاغى اونلار صينيف موباريزه سى نين قوللار يندان سايلىردى. آنجاق گترچكلشمش سوسىيالىزمين گتريليمى و كاپيتاليزمىن اولدوقجا مركب بير مرحله يه داخيل اولماسى ايله هر شئ ديشدى. بشرين اوچونجو دالغا^{۴۴} اورتامينا توللانماسى ايله، "صينيف" باياغى بير قاواراما چئوريلدى. آرتيق "صينيف" قاوارامى كيمليك قازانماغا عايد سىياسى چليشكى لرى آچيقلاماقدان عاجز قاليمشدى. بو اوغورسوزلوق دؤزوله سى دئيلدى، چونكى عدالت بايراغى يتره ائتميشدى.

سول آخيم لار 1960 لاردان صينيف قاوارامىنى بوراخاراق ثمره لى حركتلر ايزينه دوشدولر. 1968- جى ايلين اويرنجى حرقاتى^{۴۵}، ديشيم لرين اؤزنه سى باره ده يئنى دوشونجه لر ياراتدى. بونولا دا "ديره نيش" و "كيمليك قازانما" نين يئنىدن تانيتيمى، رادىكال دئموكراتىيانين ايلهام قايناغينا چئوريلدى.

1980- جى ايللرده ماركسىزمين گتريليمى ايله فلسفه سؤيلمى آغير سورولارلا اوزلشدى. مؤوجود سوسىيالىزمين پروبلئماتيك سجه قازانماسى، صينيف اؤزچولويونون چؤكمه سى، ريفاه و سوسىيالدموكرات دؤولت لرين اوغورسوزلوقو، و نهايت يئنى موخافىظه كارليغين گوجلنمه سى كيچيك مسئله دئيلدى. بونون اوچون "ديشيم آخيمى" باره ده يئنى استتراتىگيالارين آختاريشى قاجيلماز اولدو. سووئتلر بيرليى نين چؤكمه سى ايله بو آختاريش لار داها دا شيددتلندى. چونكو سووئتلر بيرليى نين چؤكمه سى تكجه مؤوجود سوسىيالىزمين يئنىلگيسى دئيلدى، ليئترال دئموكراتىيانين دا داها درين مشروعت

⁵⁴ اوچونجو دالغا: بشرين داخيل اولدوغو الكترونىك مرحله. بشر بوندان اؤنجه اكينچىلىك و صنايع دالغالاريني

آرخادا قويموشدور.

⁵⁵ فرانسدا باشدا اولماق لا غرب اؤلكه لرى 1968- جى گئنىش اويرنجى حرقاتى نين *Evenments* شاهيدى اولموشدو. بو اولاي لار، بوتون غربده 60- جى ايل لرين اورتالاريندان باشلانميش گنجلر و اويرنجى لر عوصيانى نين پارتلايش نؤقطة سى ايدى. مؤوجود ايجتىماعى گله نكلره و گوج قورولوش لارينا قارشى يؤنلميش بو اولاي لار، غرب اويغارليغيندا درين ايز بوراخدى. فرانسادا كوچه يوروش لرى «دوگول» ون اؤلكه باشچىليغى نى ترك ائتمه سينه گتيريب چىخاردى و بىليم يورد چئوره لر ينده تام آنلاميندا دېرم ياراتدى.

گرگينليينه سوروك لنمه سي دٽمڪ ايدى. چونكو شرق دوشرگه سي ڪيمي بير دوشمنين وارليغي، ڪاپيتاليزم دونياسى نين ايچ ڪيڪشمه لرينه ڪولگه ساليردى.

سووٽلر بيرليي چؤكمزدن اؤنجه، "صنيف" توپلومسال ديشيمين باشليجا اؤزنه سي ڪيمي اؤنمينى ايتيرميشدى. اُمڪ جي اينسان قاباقجيل پارتيا قاواراميندا اريميشدى، صنيف ايسه توتاليتار دؤولت دييرمانيندا دارتيليب، سيرادان چيخميشدى. سووٽ سونراسى عالمده، ايلڪ باخيشدا ليبرال دٽموڪراتيا ظفر چالميشدى. فوكوياما آنتاگونيزمدن اوزاق توپلوم عشقينده "تاريخين سونو" يانيلساماسينا قاپلميشدى. باخماياراق ڪى، اوچ-بش باياغى ديكتاتورالار سول بايراغى آلتيندا بوتونلوك لر نوستالگياسيني هله ده ياشتاماق ايسته بيرديلر. بونلار دا آنتاگونيزمى خاريجى دوشمن لرين قورغوسو آدلانديريرديلار. هر ايكيسى اونوتموشدورلار ڪى، آنتاگونيزمدن اوزاق توپلوم اَبسوردور.

اٽله بير دورودا ائرنسٽو لاكلانو و شاتتال موف سؤيلم، صنيف، ائگه منليك و ڪيمليڪ قاواراملارينا يئنى بوجاقدان يانشديلار. اونلار اؤزگورلوك و برابرلييه اَساسلاراق يئنى ايسٽراتگيا ايرهلى سوردولر: "راديكال دٽموڪراتيا. بو اسٽراتگيا هم سوسايليزمه بورجلو ايدى، هم ده ليبرال دٽموڪراتيايا. عيني حالدا هر ايكسینه ده تنقيدى يانشيردى.

راديكال دٽموڪراتيادا دٽوريم، صنيف، ايقتيصادچيليق و تاريخى دٽترمينيزمدن امتيناع اولونور. اوسته ليڪ او، ليبرال دموڪراتيانين ائورنسل ده يرلرى نين قارشيسيندا سورو علامتى قويور. هر ايكى دوشرگه نين اؤزچولوك و بوتؤوچولويونه قارشى چيخيديفينا گوره، راديكال دٽموڪراتيا اينسان حاقد اُزلى و مطلق بير تانيمين [تعريفين] يوخلوغوندا گٽرچڪلشير. هابئله بو آنلايشيدا سياست آلانى نين ديشيندا هانسيسا تمل اؤز اؤنمينى ايتيرير. بو نؤوع دموڪراتيادا ڪيمليڪ سورونو قاتى و دورغون بير مسئله دٽيلدير. لاكلانئونون نظرينجه، ڪيمليڪ آديندا بير شى يوخدور، ڪيمليڪ قازانما سوره جي واردير.

ليبرال دٽموڪراتيانين اورتاقجيل و ايله تيشيم جي نؤوع لرينده، ديشيم پلانلارى توپلومون بوتؤوچولويونو ساغلاماق اوچون تؤكولور. بونون اوچون تملچيليك ڪيمي فئومئن لرين

كۆك خاريجي شَرّ قوهلرده آختاريلير. بونون عكسینه اولاراق، راديكال دئموكراتىيادا تملچيلىك كيمي فئئومئن لر توپلومو بوتؤولشديرمه يه صرف اولونان آشيري فعاليتلرين نتيجه سي كيمي قلمه وئريلير. اوسته ليك، راديكال دئموكراتىيا چئشيدلى ليك لري، چليشكى لري و فيكىر آيرىلىق لاريني رسميته تانيماقلا بيتيمير، اونون اولوشوم شرطى همين قاوام لارين مؤوجودلوقونا باغلانير.

راديكال دئموكراتىياني سول سياست آنلايشيندا يئرلشديرمك اولارمي، يوخسا او دا ليبئرال دئموكراتىياني چئشيدلريندن دير؟ اونون سول اوداقلى دوشونجه تركيبينده يئرلشمه سي يا ليبئرال دموكراتىياني آلت قولاريندان سايلىب سايلا بيلمه يه جه يي اؤنم داشيمير. بيرينجيسى، بونلارين هر ايكيسى آيدىنلانماني⁵⁶ توره مه سي دير. ايكينجيسى بيزيم پروبلئمimiz بوندان داها بسيط دير.

دئمزديم راديكال دئموكراتىيا اوتوپيادير، دئيرديم بير اُنْگين اوفوق دور. سياسى قاوارايشين ايشيق ساچان اوفوقو. بئله جه اوفوق لر اولمادان تاريخ آخاريندا سرسم آدديم لار آتمالى اولاجاييق. آنجاق همين اوفوقه يؤنه ليركن ساده سورون لاري آرخادا قويماليبيق. بيزده كي پروبلئم دئموكراتىياني ليبئرال و يا راديكاليندا دئييل، اونون ايلكين قوشول لاري نين يوخلوقوندا دير. بيز اونودوروق كي، اؤز مقدراتيني تعيين ائتمه حوقوقو، دئموكراتىيا چرچيوه سينده حياتا كئچمه لي دير. هر بير كيمليك چي سياست پلاتفورموندا اؤز گورلوك، اينسان حاق لاري، عدالت، ريفاه، باريش، چئوره سئورليك و باشقالىغا سايفي غايب ديرسه،

⁵⁶ آذربايجان جومهوريتينده بونا "معاريف چي ليك" دئييلير. فارسجادا «روشنگري»، اينگيليسجه ده ايسه Enlightenment. بو آخيم 18- جي يوز ايلليكه آورپادا ياراندى. بو آخيم منسوب دوشونرلر گومان ائديرديلر عاغيلين ايشيغيندا هر شئى آيدىنلاشاجاق. بشرين قارشىلاشديغي بوتون چتين ليكلر، بوتون پروبلئم لر چؤزوله جك. آيدىنلانما جرياني نين اؤنچول لري، علمين گوجونه هر شئى تانيباجاقلاريني لوغاليق لا دوشونوردولر. هئچ بير تانينماز نسنه نين قالماديغي واخت، قورخودان قورتاراجاييق. ايندن بئله، بشرين قارشىلاشديغي مجهول لار ميتؤسون [اوسطوره نين] قارانليغيندا دئييل، لوگؤس، يعنى عاغلا سؤيكة نين كلامين ايشيغيندا چؤزولمه لي ايدى. ديققتلى اولماليبيق كي، آذربايجان معاريف چي ليبي 19- جو يوز ايلليكدن باشلاير و روسيا اوكتاباير اينقىلابينان داوام ائدير. باشليجا غايه سي چاغداشلاشماق دير.

اوردا اۋزباشىنالىق توخومونون اكيلمهسى قاجيلمازدير. سولچولوق، ايسلامچىلىق و توركچولوك كىمى دوشونجهلر، دئموكراتىك بىر ياشام طرزى نىن كاتالىزور و اولمالى دير، تنقىد اولونماز يئنى قوتسال اۋنر مهلر دونوندا چىخىش ائتمه مهلى دير.

كىمليك عدالت اوداغىندا گئركلشمهلى دير. چونكى اونسوز، گوج ائگه منلىيى آلتىندا مجبورن سوسدورولموش اينسانلارا موتلو ياشام قازاندىرماق اولماي اجاق. افلاتونا گۆره عدالت ان يوكسك اردم لردن بىرى، اينسانىن و دؤولتىن تمل داورانىش قايداسى دير. عيسا (ع) والى پىلاتوسون حضورنا گتيرىلدىيىنדה، عدالته شهادت وئرمك اوچون دونيايا گلدىيىنى سؤيلهدى. والى «حقيقت نه دير؟» دئيه، سوروشدو. سورو جاوابسىز قالدى. چونكى عيسانىن قوتسال گۆره وى حقيقت آختاريشى دئىيلدى، عدالته تانىقلىق ائتمك ايدى.

كىمليك هم ده دئموكراتىيا اوداغىندا گليشىدىريلمه دير. دوغرو دور، دئموكراتىك قورولوش كۆتودور، آما اوندان ياخشىسى يوخدور. بو بىزه و بوتون اولوسلارا لازىم دير. چونكى اونسوز موتلولوق دىلك لرىنى آياقلايان گوج لرى دىنچ يول لارلا يئرینده اوتورتماق مومكون دئىيل. كارل پوپئره گۆره، «دئموكراتىيا كوتله نىن حؤكومتى دئىيل. مسئله كىمىن حؤكم سورمه سينده دئىيل. مسئله حؤكومتىن نئجه ساھمانا سالىنماسىندا دير كى، كوتله قان تۆكمه دن و زورا كىلىق ايشلتمه دن حؤكمدارلارین شرىندن ياخا قورتارسىن.»

سون سوژ

کانتین "عاغلینی قوللانماق جسارتین اولسون" کیمی گوستریشینه عمل ائتمک گره کیر. ایسته نیلن سیاسی قورام، أخلاقی ایلکه و ائستتیک باخیش گره یینجه اوس و دوشونجه سوز گجیندن کئچمه لی دیر. ایلک باخیشدا تانری، دین، یورد، اولوس، توپلوم، سینیف و یاسا کیمی بوتون "یوکسک یاخشی لار" سعادت زیروه سی نین گوسترچیسی دیر لر. لاکین سو یلمسل سویه ده همین یوکسک یاخشی لار اینسانا قارشى دا ایشله یه بیلر لر، اینسانین قورتولوش واسیطه سی ده اولا بیلر لر. "یوکسک یاخشی لار" ین ذاتن یاخشی اولوب اولمادیقلارینا باخمایارق، اونلارین یاخشی/یامان قوللانیشی بیزیم باخیش بوجا غیمیزدان آسلی دیر.

هر بیر توپلومسال دیشمین و قالخینما پلاتفورمونون اؤزه یی "حقیقت، خئیر و گؤزلیک" اولمالی دیر؛ بونلاری اینسان دیشی میثالی اؤلچولره ارجاع ائتمه مک شرطی ایله.⁵⁷ فعالیت لر، مباریزه لر و موحاریبه لر بو آماج لارین اوغروندا آپاریلمالی دیر. زوراکیلیق، اؤفکه و نیفرت کیمی حالت لر، شئیطانلاش دیر ما سویه سیندن سیاسی آلا نا ائتمه لی دیر. دوشمنچیلیک آماج کیمی سئچیلمه مه لی دیر، سون آراج کیمی قوللانیلمالی دیر.

اینسان لارین اؤز گورلویونه سایغی بسله مک یئتمز، اونلارین اؤز گورلویونو باشلیجا آماج چئویرمک وظیفه دیر. اینسان لار اؤز لیرینی اؤز گور و راسیونال اؤز نه کیمی

⁵⁷ آلبته نیچه نین ایشاره ائتدیجی مرحله دن اؤنجه کی دورومو آنالیز ائتدییمه گوره، اونون أخلاق و حقیقت باره ده باخیشینا توخونمورام. اونون نظرینجه حقیقت یوخ دور، حقیقتین یوزومو وار. نیچه پئرسپئکتیولره اینانیر. یعنی نسنه لری تانیان مجرد بیر اؤز نه یوخ دور. همین اؤز نه نسنه لرین بیر قیسمی دیر.

گلیشدرمک حاقینا مالیک اولمالی دیرلار. هر بیر سیاسی اینتیظام بو حاققی یئرینه
گتیرمیرسه اینسانی دئییل.